

Prvé slovenské sčítanie ľudu z roku 1919

PhDr. Pavol Tišliar, PhD.

Katedra archívnictva a pomocných vied historických
Filozofická fakulta UK

Chronologické údaje o sčítaní ľudu na Slovensku v roku 1919 a udalosti ovplyvňujúce jeho uskutočnenie

- 30. december 1918 – uznesenie ministerskej rady: Myšlienka súpisu – praktické potreby – zistiť počet obyvateľstva, národnostné zloženie

- 18. januára 1919 – mierová konferencia v Paríži

- ~~• 24. marec 1919 prvý termín sčítania~~

- ~~• máj 1919 druhý termín~~

- 20. – 21. august 1919 tretí termín

- 7. decembra 1918 Vavro Šrobár menovaný za ministra ČSR s plnou mocou pre správu Slovenska (MPS)

- 12. decembra 1918 – 4. februára 1919 pôsobilo MPS v Žiline → Bratislava

- február 1919 štrajk železničiarov a zamestnancov pôšt a telegrafov

- 21. marca 1919 Maďarská republika rád (25. marec - stanné právo na Slovensku)

- 20. mája 1919 maďarská červená armáda zaútočila na Slovensko, obsadila Košice, Prešov, Bardejov, Banskú Štiavnicu, Nové Zámky, Zvolen a i.

- 16. jún 1919 bola vyhlásená v Prešove Slovenská republika rád (zanikla 5. júla)

- 24. júna 1919 uzavreté prímerie a do 5. júla maďarské vojsko opustilo Slovensko

Technicko-organizačné zabezpečenie

- Administratívne oddelenie MPS zodpovedné za vykonanie sčítania
- začiatok februára 1919 – definitívna podoba tlačovín
- nedostatok sčítacích hárkov - prvý termín sčítania (24. marec) ohrozený (domové výkazy: 560 tis. ks v slovenčine; 90 tis. ks v maďarčine; 50 tis. ks v nemčine; okrskové (obecné) sumáre: 30 tis. ks v slovenčine; okresné sumáre: 1000 ks v slovenčine; župné sumáre: 200 ks v slovenčine, okrem toho 12 tis. ks inštrukcií v slovenčine a 1000 ks v maďarčine)
- 4. apríl 1919 – posledná dotlač župných prehľadov a hárkov v nemčine
- nedostatok popisujúcich povereníkov (sčítacích komisárov) – pomoc z Čiech a Moravy
- reálny termín až august 1919
- 1 popisujúci povereník = 600 obyvateľov žijúcich v 100 domoch na 10km²
- pôvodný návrh: 1 sčítací okrskok = 1 obec
- napokon sa schválilo: 1 sčítací okrskok = 1 – 3 obce
- základná sčítacia jednotka – 1 obývaný dom = 1 sčítací (popisný) hárok

Priebeh sčítania ľudu z roku 1919

- anketa štatistického úradu (v snahe poučiť sa pred celorepublikovým sčítaním)
- obecné zoznamy domov podľa domových čísel
- plne sa prejavil nedostatok vhodných sčítacích komisárov (občianska povinnosť prijať funkciu povereníka, okrem osôb nad 60 rokov, chorých a lekárov)
- vyšší počet povereníkov zo západnej časti ČSR – nevhodne umiestňovaní – do maďarsky hovoriacich oblastí
- povinnosť podať správne informácie pod hrozbou pokuty 2000 korún, alebo 3 mesiace väzenia
- reakcia obyvateľstva bola rôzna (nezáujem, ľahostajnosť, miestami vojenská asistencia)
- sčítanie nebolo vykonané v šarišských obciach: Lipovec (Lipovce), Mokrolúky (Mokroluh), Gulváš (Dulova Ves), Mlynárovce, Olšavka a o v obci Kiskővesd (Klenová) na Zemplíne (údaje napokon prevzaté zo sčítania ľudu z roku 1910)
- predlžovanie sčítania (21. august – 31. august)
- možnosť dvojnásobného sčítania – pracovná migrácia
- ojedinelá propaganda o prihlásení sa k maďarskej, či naopak československej národnosti

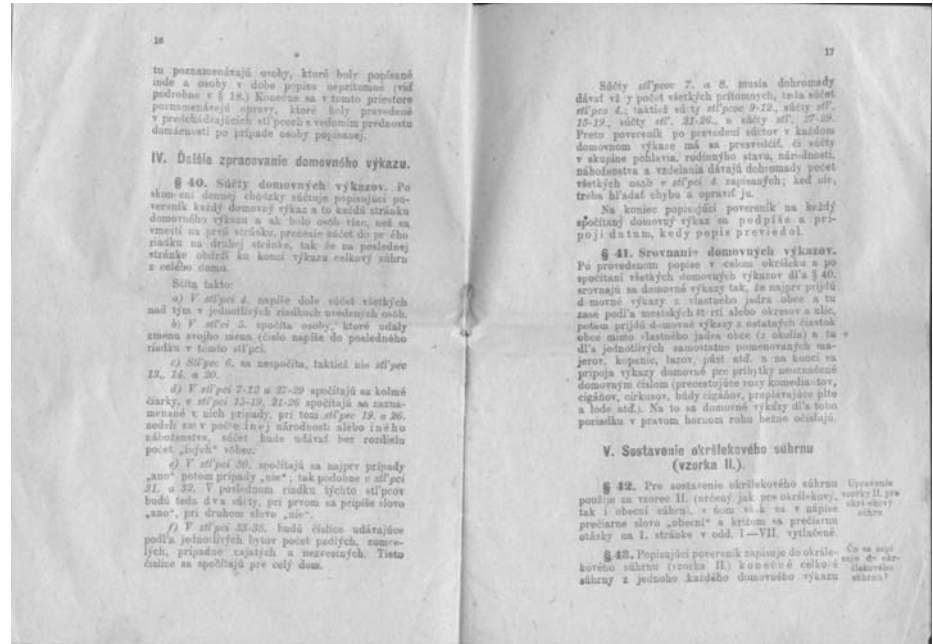
Inštrukcie pre popisujúcich povereníkov (sčítacích komisárov)

Popis ľudu na Slovensku r. 1919.

Podrobné poučenie

pre

popisujúcich povereníkov.

tu poznamenávajú osoby, ktoré boli popísané inde a osoby v dobe popisu neprítomné (viď podrobne v § 18.) Konečne sa v tomto priestore poznamenávajú opravy, ktoré boli prevedené v predchádzajúcich stĺpcoch s vedomím prednostu domácnosti po prípade osoby popísanej.

IV. Ďalšie zpracovanie domovného výkazu.

§ 40. Súčty domovných výkazov. Po skončení dennej chôdzky súčtuje popisujúci povereník každý domovný výkaz a to každú stránku domovného výkazu a ak bolo osôb viac, než sa vmestí na prvú stránku, prenesie súčet do prvého riadku na druhej stránke, tak že na poslednej stránke obdrží ku konci výkazu celkový súhrn z celého domu.

Sčíta takto:

a) V stĺpci 4. napíše dole súčet všetkých nad tým v jednotlivých riadkoch uvedených osôb.

b) V stĺpci 5. spočíta osoby, ktoré udaly zmenu svojho mena (číslo napíše do posledného riadku v tomto stĺpci).

c) Stĺpec 6. sa nespočíta, taktiež nie stĺpec 13., 14. a 20.

d) V stĺpci 7-12 a 27-29 spočítajú sa kolmé čiarky, v stĺpci 15-19, 21-26 spočítajú sa zaznamenané v nich prípady, pri tom stĺpec 19. a 26. nedeli sa v počte inej národnosti alebo iného náboženstva, súčet bude udávať bez rozdielu počet „iných“ vôbec.

e) V stĺpci 30. spočítajú sa najprv prípady „ano“ potom prípady „nie“; tak podobne v stĺpci 31. a 32. V poslednom riadku týchto stĺpcov budú teda dva súčty, pri prvom sa pripíše slovo „ano“, pri druhom slovo „nie“.

f) V stĺpci 33-35. budú číslice udávajúce podľa jednotlivých bytov počet padlých, zomrelých, prípadne zajatých a nezvestných. Tieto číslice sa spočítajú pre celý dom.

Súčty stĺpcov 7. a 8. musia dohromady dávať vždy počet všetkých prítomných, teda súčet stĺpcov 4.; taktiež sú ty stĺpcov 9-12., súčty stĺ. 15-19., súčty stĺ. 21-26., a súčty stĺ. 27-29. Preto povereník po prevedení súčtov v každom domovnom výkaze má sa presvedčiť, či súčty v skupine pohlavia, rodinného stavu, národnosti, náboženstva a vzdelania dávajú dohromady počet všetkých osôb v stĺpci 4. zapísaných; keď nie, treba hľadať chybu a opraviť ju.

Na koniec popisujúci povereník na každý spočítaný domovný výkaz sa podpíše a pripojí datum, kedy popis previedol.

§ 41. Srovnávanie domovných výkazov. Po provedenom popise v celom okrseleku a po spočítaní všetkých domovných výkazov dľa § 40. srovnajú sa domovné výkazy tak, že najprv prídu domovné výkazy z vlastného jadra obce a tu zase podľa mestských št. rti alebo okresov a ulíc, potom prídu domovné výkazy z ostatných častí obce mimo vlastného jadra obce (z okolia) a tu dľa jednotlivých samostatne pomenovaných majerov, kopanic, lazov, púst atď. a na konci sa pripoja výkazy domové pre príbytky neoznačené domovým číslom (precestujúce vozy komediantov, cigánov, cirkusov, budy cigánov, preplávajúce plte a lode atď.). Na to sa domovné výkazy dľa toho poriadku v pravom hornom rohu bežne očísľujú.

V. Sostavenie okršlekového súhrnu (vzorka II.).

§ 42. Pre sostavenie okršlekového súhrnu použije sa vzorec II. (určený jak pre okršlekový, tak i obecný súhrn), v ňom však sa v nápise prečiarné slovo „obecný“ a križom sa prečiarnu otázky na 1. stránke v odd. I—VII. vytlačené.

§ 43. Popisujúci povereník zapisuje do okršlekového súhrnu (vzorka II.) konečné celkové súhrny z jedného každého domovného výkazu

Upravenie vzorky II. pre okršlekový súhrn.

Čo sa zapisuje do okršlekového súhrnu?

Vyhláška o zamýšľanom vykonaní sčítania ľudu 24. marca 1919 v nemeckom a maďarskom jazyku

Kundmachung

Laut Verordnung Nr. 13 präis. vom 20. Februar 1919 des bevollmächtigten Ministers für die Slowakei, wird in dem Zeitraume vom 24. März bis 3. April 1919 auf dem ganzen, durch den Čechoslovakischen Staat besetzten Gebiete des ehemaligen Königreiches Ungarn, eine Volkszählung nach dem Stande um Mitternacht vom 23. auf den 24. März 1919 durchgeführt.

Bei dieser Volkszählung wird der jetzige Familien- und Taufname und der Name vor der letzten Namensänderung jeder zu dem Eingangs erwähnten Zeitpunkte im Orte der Volkszählung anwesenden Person, deren Verhältnis zum Wohnungsgeber, Geschlecht, Familienstand, Geburtsort, Alter, Religion, Nationalität, Bildungsgrad, Sprachkenntnisse, Militärdienst, Teilnahme am Kriege, Invalidität, dann die richtige Bezeichnung der Gemeinde in der slovakischen Sprache und der Zeitpunkt, als die ungarische Sprache im Amte, in der Schule und Kirche eingeführt wurde, und wie viele Personen der in der Wohnung sich aufhaltenden Familie infolge des Krieges vermißt werden, sichergestellt. (Minist. Verordnung § 2.)

Die Volkszählung dient zu gar keinen Steuerzwecken.

Die Hauseigentümer oder ihre Vertreter sind verpflichtet, noch vor der Volkszählung für die Volkszählungs-Kommissäre über sämtliche Wohnungen einen Ausweis zu verfertigen, ohne Rücksicht darauf, ob die Wohnungen leer oder bewohnt sind, wobei auch jene Räumlichkeiten einzurechnen sind, die vielleicht ansonsten nicht als Wohnungen benützt werden, aber am Tage der Volkszählung bewohnt sind (z. B. Pavillon, Wächterhaus, Schiff usw.). Gleichzeitlich ist auch die Anzahl jener Personen richtig anzuführen, welche sich in dem für die Volkszählung maßgebenden Zeitpunkte in der Wohnung aufgehalten haben. (Minist. Verordnung § 7.)

Jedermann ist unbedingt verpflichtet, dem Volkszählungs-Kommissär alle jene Daten mitzutheilen, die bei der Zählung konstatiert werden.

Die Hauseigentümer, Gemeinde- und Stadträter, und alle sonstigen öffentlichen Ämter, Zivil- und Militärinstanzen, Korporationen, Vereine, Gesellschaften und Genossenschaften sind unbedingt verpflichtet, die Kommissäre bei der Durchführung ihrer Aufgabe zu unterstützen, damit die Zählung richtig, vollständig und zeitgerecht durchgeführt werde.

Insbesondere ist dem Kommissär der Zutritt zu amtlichen Urkunden, betreffend die Änderung des Namens der Gemeinde, die Einführung der ungarischen Sprache im Amte, in der Schule, der Kirche der Gemeinde, zu ermöglichen. (Minist. Verordnung § 8.)

Mit einer Geldstrafe bis 2000 Kronen oder Arrest bis zu 3 Monaten wird belegt:

- a) wer wissentlich unrichtige oder falsche Daten angibt;
- b) wer dem Kommissär die Angabe von Daten verweigert, die durch diese Zählung konstatiert werden;
- c) wer die Zählung durch Verbreiten von falschen Gerüchten erschwert oder unmöglich macht;
- d) wer die Zählung durch Verweigerung der pflichtigen Unterstützung dem Kommissär erschwert, verlängert oder verhindert. (Minist. Verordnung § 9.)

Über die Familien- und sonstigen bei der Volkszählung wahrgenommenen Verhältnisse sind die Kommissäre verpflichtet, das strengste Schweigen zu beobachten und dürfen solche Wahrnehmungen in keinerlei Weise und durch Niemanden mißbraucht werden. (Minist. Verordnung § 16.)

Die Bestrafung der Übertretungen der Volkszählungs-Verordnung fällt den Gerichtsbehörden zu. (Minist. Verordnung § 19.)

Indem ich dies zur allgemeinen Kenntnis bringe, ersuche ich die Bevölkerung, den Volkszählungs-Kommissären in deren Funktionen willig entgegenzukommen und dieselben in ihrer Arbeit in jeder Richtung zu unterstützen, damit dieselben ihren schweren Aufgaben vollkommen und richtig nachkommen können.

Preßburg, den 20. Feber 1919.

Dr. Vavro Šrobár
bevollmächtigter Minister für die Slowakei

Hirdetmény

A Slovensko teljhatalmu miniszterének 1919. évi február hó 20.-án 13. sz. a kelt rendelete értelmében 1919. évi III. hó 24.-től IV. hó 3.-ig terjedő napokban a volt magyar királyságnak azon a területén, amely a cseh-szlovák állam által meg van szállva, népszámlálás fog keresztül vitelni.

Ennél a népszámlálásnál a számlálás helyén fent meghatározott időben jelen levő minden személynek vezeték és keresztnéve (utónéve) és utolsó névváltozás előtti vezetékneve, továbbá a lakásadóhoz való viszonya, neme, családi állapota, születési helye, kora, vallása, nemzetisége, műveltsége, nyelvismerete, katonai szolgálata, háboruban történt részvétele, rokkantsága, azután a községnek valódi neve szlovák nyelven, a magyar nyelvnek a községben a hivatalokba, iskolákba és vallási műveletekbe történt bevezetésének ideje és az fog megállapítani, hogy az illető lakásban lakó háztartásból hány személy veszett el a háború következtében (min. rend. 2. §.) A népszámlálás nem szolgál semmiféle adózási célokat.

A háztulajdonosok, vagy helyettesek kötelesek a számlálás előtt a népszámláló biztosok részére házuk valamennyi lakásáról kimutatást előkészíteni tekintet nélkül arra, lakva vannak-e, avagy nem, beleszámlítva azon helyiségeket is, amelyek talán lakásul nem szolgálnak, de a számlálásra nézve döntő napon lakva vannak (pavillon, őrház, hajó stb.) Egyidejűleg kötelesek szabatosan közölni a számlálásra nézve döntő napon (min. rend. 7. §.) lakásukon jelen volt személyek számát.

Mindenki feltétlenül köteles a népszámláló biztosnak azon adatokat közölni, amelyek a számlálásnál megállapítottak. A háztulajdonosok, községi és városi hivatalok és minden egyéb hivatal, polgári és katonai intézetek, egyletek, társulatok, szövetszervezetek feltétlenül kötelesek a népszámláló biztosokat feladatok teljesítésében támogatni, hogy az összeírás helyesen, teljesen és idején vitessék keresztül. Különösen meg kell könnyíteni a népszámláló biztosoknak, hogy hozzá jussanak a községi nevek megváltoztatására és a magyar nyelvnek a községben a hivatalokba, iskolákba és vallási műveletekbe történt bevezetésére vonatkozó hivatalos iratokhoz.

2000 kor-ig terjedhető büntetéssel, avagy 3 hónapig tartó fogsággal büntetjük:

- a) aki tudatosan helytelen, vagy hamis adatokat közöl;
- b) aki a népszámláló biztosnak megtagadja azon adatok közlését, amelyek ezen számlálással megállapítottak;
- c) aki hamis hírek terjesztésével nehezíti, vagy akadályozza az összeírás;
- d) aki a népszámláló biztosot megillető kötelező támogatás megtagadásával a számlálást, nehezíti, késlelteti, avagy akadályozza. (Min. rend. 9. §.)

A számlálás alkalmával bevallott családi és egyéb viszonyok felől a népszámláló biztosok teljes hallgatással tartoznak és e bevallással semmiképpen és senki által sem szabad visszaélni (min. rend. 16. §.).

A népszámlálásra vonatkozó rendeletben meghatározott kihágások miatti büntetés a bíróságokhoz tartozik (min. rend. 19. §.).

Amidőn ezt közhírré teszem, azt kívánom a közönségtől, hogy a népszámláló biztosoknak kezére járjon és őket munkájukban mindenképpen támogassa, hogy nehéz feladatukat teljesen és szabályszerűen vihessék keresztül.

Pozsonyban, 1919. évi ... hó ... n.

Dr. Šrobár Lőrinc,
Slovensko teljhatalmu minisztere

Základné nariadenie o popise ľudu

Nariadenie

ministra s plnou mocou pre Slovensko o popise ľudu na Slovensku so dňa 20. února 1919, vydané na základe § 14. zákona o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku so dňa 10. prosinca 1918, č. 64 zbierky zákonov a nariadení štátu československého.

§ 1.

Nariadenie o popise ľudu platí na celé to územie bývalého kráľovstva uhorského, ktoré je v deň popisu štátom československým obsadené.

§ 2.

Popis sa vykoná na základe stavu obyvateľstva, prítomného na mieste popisu o polnoci so dňa 20./VIII. na deň 21./VIII. r. 1919.

Pri tomto popise treba zistiť:

- a) Terajšie meno a priezvisko a meno pred poslednou zmenou každej osoby, prítomnej v čase, vyššie ustanovenom na mieste popisu, ako i jej pomer k majiteľovi bytu,
- b) pohlavie,
- c) stav rodinný,
- d) rodiisko (obec a župa, poľažne na území mimo Uhorska obec, okres, zem),
- e) vek,
- f) náboženstvo,
- g) národnosť,
- h) vzdelanie,
- i) znalosť reči,
- k) vojenskú službu,
- l) účasť vo vojne,
- m) invalidnosť,
- n) správne meno obce v jazyku slovenskom,
- o) v ktorom čase uviedli maďarský jazyk v obci do úradu, do školy a náboženských výkonov,
- p) koľko osôb z domácnosti, bývajúcich v byte, ztratilo sa následkom vojny (padli, zemreli, zajatí, nezvestní).

§ 3.

Popis ľudu vykoná sa len pre ciele štatistické a nebude slúžiť nijakým cieľom daňovým.

§ 4.

Popis treba v celom obsadenom území začať dňa 21./VIII. r. 1919 a skončiť najdávnej dňa 31./VIII. r. 1919, teda za desať dní.

§ 5.

Na správny popis ľudu, čo vykonávajú slúžbovské, magistrátne a municipálne úrady s popisujúcimi povereníkmi dozerá župan.

Krem toho poverí minister s plnou mocou pre Slovensko a v jeho zastúpení župan ešte zvláštnych úradníkov dozreť na popis.

Pri tomto popise treba zistiť :

- a) Terajšie meno a priezvisko a meno pred poslednou zmenou každej osoby, prítomnej v čase, vyššie ustanovenom na mieste popisu, ako i jej pomer k majiteľ'ovi bytu,
- b) pohlavie,
- c) stav rodinný,
- d) rodisko (obec a župa, poľažne na území mimo Uhorska obec, okres, zem),
- e) vek,
- f) náboženstvo,
- g) národnosť,
- h) vzdelanie,
- i) znalosť reči,
- k) vojenskú službu,
- l) účasť vo vojne,
- m) invalidnosť,
- n) správne meno obce v jazyku slovenskom,
- o) v ktorom čase uviedli maďarský jazyk v obci do úradu, do školy a náboženských výkonov,
- p) koľko osôb z domácnosti, bývajúcich v byte, ztratilo sa následkom vojny (padli, zemreli, zajatí, nezvestní).

Definovanie národnosti pri sčítaní ľudu na Slovensku v roku 1919

13

§ 31. Sč'pec 15-19. Národnosť. Národnosťou rozumie sa u osôb dospelých (starších 14 rokov) a duševne zdravých, národno-politické presvedčenie jednotlivcov podľa kmeňovej príslušnosti k určitému národnému celku alebo narodu. Národnosť môže byť len jedna. Pri tom rozhodujúcou je jedine vlastná vôľa popísaného a jeho údaj treba považovať bezpodmienečne za správny, leda že by sa dokázalo, že bol učinенý len na nátlak iných, už kohokolvek. Podozrenie nátlaku je tu zvlášť tenkrát pravdepodobné, ak sa prihlasuje niekto k národnosti, ktorej reč vôbec nezná, a treba prípady tieto presne vyšetriť a presvedčiť sa o naprosto voľnom rozhodnutí popísaného.

V príčine osôb nedospelých (do 14 rokov), má sa zapísať národnosť, ku ktorej sa hlásia jejich rodičia, po prípade, ku ktorej by se pravdepodobne hlásili, keby boli ešte nažive. Osoby choromyseľné a slabomyseľné nech sú pričítané k tej národnosti, ktorej reč snád rozprávajú.

V sč'pci 15-18. uvedené sú priamo jednotlivé národnosti, ktoré sa zisťujú zvlášť; Slovák-Čech, Rusín, Maďar, Nemec. Príslušnosť k určitej národnosti sa tu vyznačí zkratkami a to: S = Slovák, Č = Čech, R = Rusín, M = Maďar, N = Nemec. Do sč'pca 15. zapisujú sa jak Slováci tak Česi. Do sč'pca 19. vpiše sa plným menom každá iná národnosť nežli niektorá zo štyroch práve uvedených, teda na pr.: Poliak, Rumun, Srb, Chorvát, Slovinec, Rus, Francúz, Angličan, Ital, Cigán atď.

Vo všetkých týchto sč'pcoch nesmie sa v zásade nič pretrieť ani opravovať. Ukázala-li by sa však zmena údaju tam urobeného rozhodne potrebnou, treba v poznámke pripojiť, rohlásenie popísaným podpísané, z nekeho dôvodu aká zmena bola spravená. Očividomé nesprávne údaje môže opraviť tiež popisujúci povereník alebo popisujúca komisia, keď bola po-

14

písaného predvola'a a o nesprávnosti sa presvedčila. I tu treba pripojiť v poznámke patričné prohlásenie. Iné zmeny sú bezpodmienečne zakázané a trestajú sa, či byly spravené držiteľom bytu, popisujúcimi povereníkmi, orgány obecnými alebo úradnými alebo inými osobami, jestli nie sú už trestné jako prečiny a priestupky podľa trestného zákona — pokutou až do 10.000 K, alebo väzením až do 1 roku (§ 9. a 18. nar. o popise ľudu).

Taktiež trestá sa zistený nátlak na popisaneho i vedome nesprávny údaj popisaneho. Preto povereník je povinný oznámiť všetky zistené také prípady hneď uradu županskému.

§ 22. Sč'pec 20. Znalosťou nejakej reči rozumie sa, že príslušná osoba ovláda ten ktorý jazyk do tej miery, že je schopná v ňom dobre sa dorozumeť. Príslušné reči sa vypíšu slovami, alebo zkratkami, ktoré nezapričinia žiadneho nedorozumenia.

§ 33. Sč'pec 21-26. Náboženstvo. Sem treba uviesť to vyznanie, pri ktorom je popísaná osoba vedená. Pre deti nekrstene treba udať vyznanie, v ktorom majú byť vychované. Ako osoby bez vyznania uvedú sa len tie, ktoré svoje vystúpenie z tej ktorej cirkve úradne oznámily u slúžneho, alebo u mešťanostu.

V sč'pcoch 21-25. vyznačené sú zvlášť náboženstvo rímsko-katolícke („k“), gréckokatolícke (gréckosjednotené, unitárske = „un.“), evanjelické augsburskeho vyznania (= luteráni = „l.“), reformátske (= evanjelické helvétskeho vyznania, kalvíni = „r.“), izraelitské (= židovské = „ž.“).

V týchto sč'pcoch nesmú sa na vyznačenie príslušného náboženstva robiť snád len kolmé čiarky, ale do príslušného sč'pca musia sa vypísať hore v zátvorkách naznačené zkratky: k, un., l, r, ž.

§ 31. St'pee 15-19. Národnost. Národnostou rozumie sa u osôb dospelých (starších 14 rokov) a duševne zdravých, národno-politické presvedčenie jednotlivcovo podľa kmeňovej príslušnosti k určitému národnému celku alebo narodu. Národnost môže byť len jedna. Pri tom rozhodujúcou je jedine vlastná vôľa popísaného a jeho údaj treba považovať bezpodmienečne za správny, leda že by sa dokázalo, že bol učinенý len na náhľad iných, už kohokol'vek. Podozrenie nátlaku je tu zvlášť tenkrát pravdepodobné, ak sa prihlasuje niekto k národnosti, ktorej reč vôbec nezná, a treba prípady tieto presne vyšetriť a presvedčiť sa o naprosto voľnom rozhodnutí popísaného.

V príčine osôb nedospelých (do 14 rokov), má sa zapísať národnost, ku ktorej sa hlásia jejich rodičia, po prípade, ku ktorej by se pravdepodobne hlásili, keby boli ešte nažive. Osoby choromyseľné a slabomyseľné nech sú pričítané k tej národnosti, ktorej reč suád rozprávajú.

Nariadenie

ministra s plnou mocou pre Slovensko o popise ľudu na Slovensku so dňa 8. srpna 1919 čis. 2558, ktorým sa čiastočne mení ustanovenie § 2. a 4. nariadenia so dňa 20. února 1919 čis. 13. pres. o popise ľudu.

§ 1.

Popis ľudu sa vykoná na základe stavu obyvateľstva prítomného na mieste popisu o polnoci so dňa 20./VIII. na deň 21./VIII. r. 1919.

§ 2.

← Popis treba v celom území Slovenska začať dňa 21. srpna 1919 a skončiť najďalej dňa 31. srpna 1919., teda v desiatich dňoch.

§ 3.

Nariadenie toto nabýva platnosti dňom vyhlásenia.

Dr. Vavro Šrobár, v. r.
minister s plnou mocou pre Slovensko.

**Nariadenie o vykonaní sčítania
ľudu na polnoc medzi 20. a 21.
augustom 1919**

21. augusta – 31. augusta

Poverenie popisujúceho povereníka (sčítacieho komisára) a obežník o sústredení povereníkov na Župnom úrade v Levoči

1828/219

VŠETKÝM PÁNOM NOVÁ VEŠ

Stracena

Všetci popisujúci povereníci na každý pod neoh s dostavie v župenskom úrade v Levoči na 18-ho augusta 1919 o 8-jej hodinej rano. Popis ľudu začne sa 21. augusta. Keď by niektorí mestany boli prít. pošlite na miesto neho druhého. Popisujúci povereníci Všeteho okresu :

Brankis Štefan Štefan

Za presne prevedenie tohoto nariadenia čím Vás osobne zodpovedám.

Nová-Veš dne 15-ho augusta 1919

Klaoný slava

Spišská Nová Ves - 15. augusta 1919

Zvolanie popisujúcich povereníkov do sídla župného úradu v Levoči na 18. augusta 1919

Číslo _____

Pánu _____

v _____

Na základe ustanovenia § 10 nariadenia ministra s plnou mocou pre Slovensko zo dňa 20. února r. 1919, č. prez. 13 vymenúvam Vás popisujúcim povereníkom v obci

Váš okres, v ktorom dl'a citovaného už nariadenia máte vykonať popis ľudu, takto je určený: _____

s počtom _____ všetkých domov.

Vaša úloha je verejnou občianskou povinnosťou a môže ju odvrhnúť len lekár a kto má vyše 60 rokov, alebo je skutočne chorý.

V službe popisujúceho povereníka požívate práva a ochrany verejného úradníka.

Popisujúci povereník, ktorý je vo verejnej, alebo súkromnej službe, má na čas popisu dovolenku bez ujmy platových príspevkov.

Že sverení úlohu svedomíte, správne a taktične splníte a úradnú tajnosť pri popise zadržíte, zaručíte sa prisahou, ktorú za tri dni po obdržaní dekrétu složíte do mojich rúk, majúc na pamäť ustanovenie §. 18 citovaného ministerského nariadenia o popise ľudu čo do následkov pre neplnenie povinnosti popisujúceho povereníka. Po složení prisahy dostanete odo mňa potrebné tiskopisy a pomôcky. Ako odmena za prácu patrí Vám _____ hal. za každú popísanú osobu. Krem toho príde popisujúcemu povereníkovi, ktorý nebyva v popisnej obci, 15 koř. stravného na deň a _____ hal. cestovného dl'a tarify, úradne pre obec schválenej.

Útraty znáša obec, ktorá je povinná polovicu vyplatiť na začiatku a ostatok po skončení popisu na likvidáciu, potvrdenú županským úradom.

V _____, dňa _____ r. 1919.

Župan.

Pán _____ složil dnešného dňa do mojich rúk predpísanú prisahu a prijal tieto tiskopisy a pomôcky: _____

Župan.

Menovací dekrét za popisného povereníka

Soznam miest na Slovensku dl'a popisu ľudu z roku 1919

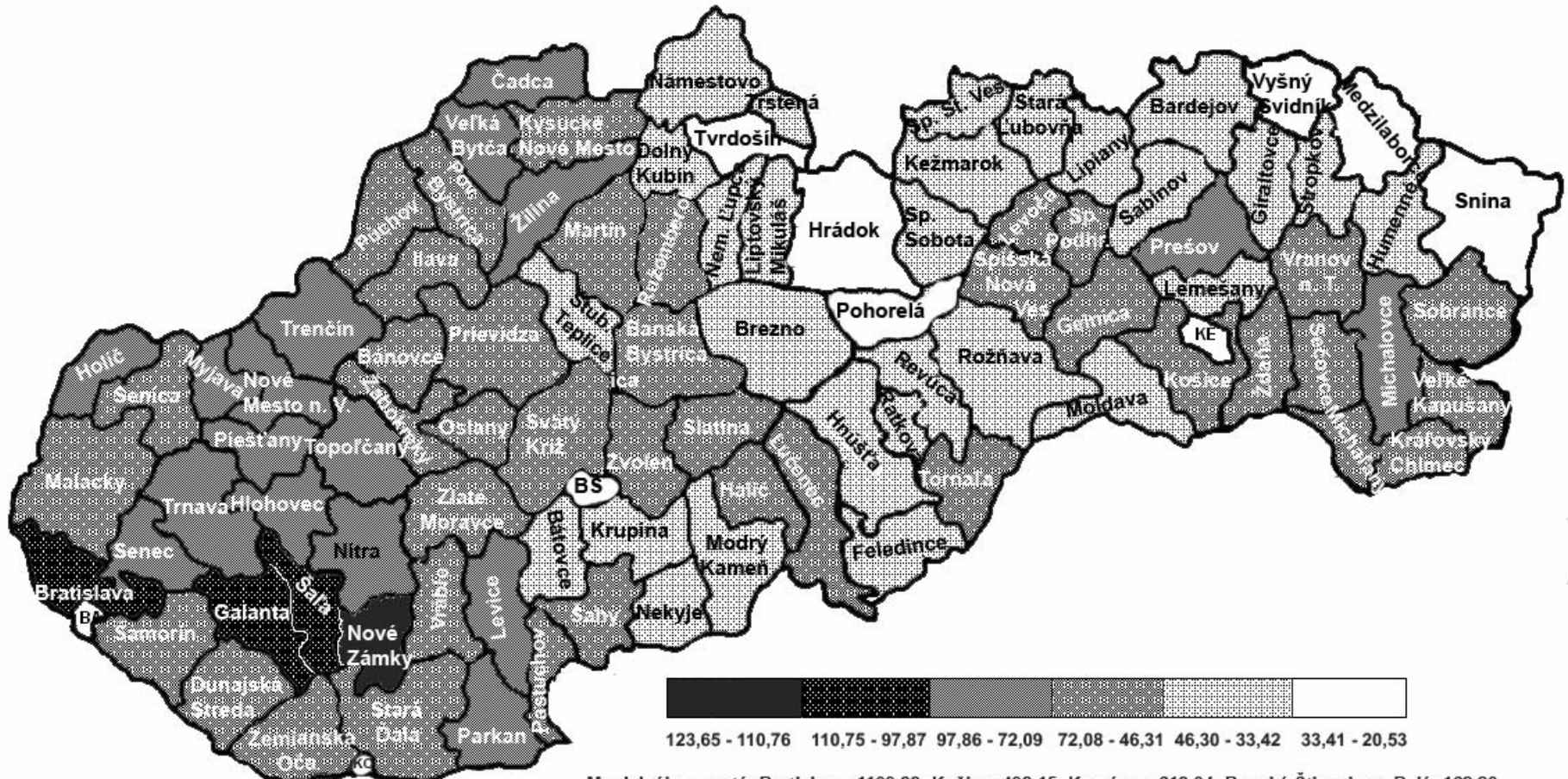
- prvý topografický lexikón Slovenska po vzniku ČSR
- čiastočné výsledky sčítania obsahuje miestopisná časť
- názvy obcí po slovensky (zodpovedný prof. B. Haluzický - prof. L. Niederle: „*Mistopis a národnostní statistika obcí slovenských*“ a Ján Lipský: „*Repertorium Locorum objectorumque in XII. tabulis Mappae Regnorum Hungariae*“.
- 4. – 17. rubrika: charakteristika obyvateľstva (počet, pohlavie, národnosť a náboženstvo)
- 18. – 25. rubrika: údaje o matričnom a notárskom úrade, okresnom, daňovom, poštovom a farskom úrade, najbližšom telegrafe, železničnej a četníckej stanici
- záverečné sumáre za okresy, župy a celoslovenské porovnávanía

Sčítacie územie v roku 1919

- v prípade **okresov Snina, Sobrance a Veľké Kapušany** niektoré obce: “... patria dľa mierovej smluvy k Slovensku, ale doteraz nachádzajú sa v administratívnej správe Podkarpatskej Rusi“
- zo slúžnovského **okresu Kapušany**: Botfala (Botfalva); Homoky (Homoky, Homok); Jovro-Derma (Őradrma); Ketergiň (Ketergény); Koncház (Konczháza); Lekart (Lakárd); Minaj (Minaj); Šišlovce (Sislócz) a Trnovce (Ungtarnócz), **celkovo 9 obcí s 5235 obyvateľmi**
- k **Sninskému slúžnovskému okresu** patrili aj obce: Malé a Veľké Berezné (Kis-, Nagybereszna); Bystre (Verhovinabisztra); Domašina (Domasina); Kňahyňa (Knyahinya); Kostriny (Kosztrina); Ľubňa (Lubnya); Mirče (Mircse); Soľa (Szolya); Stričava (Sztricsava); Nová a Stará Stučica (Új-, Ózsztuzsica); Užok (Uzsok); Volosjanka (Voloszánka); Záhorb (Zágorb) a Zausina (Zauszina). V sumáre to predstavovalo **16 obcí s 12691 obyvateľmi**
- z **okresu Sobrance** patrilo pod správu Podkarpatskej Rusi **7 obcí**: Dubrinič (Dubrincz); Huta (Unghuta); Kamenica (Ókemencze); Neviczky (Neviczke); Novoselica (Újkemencze); Onakovce (Felsődomonya) a Perečín (Perecsény), v ktorých bolo sčítaných celkovo **7167 osôb**
- **celkovo teda 32 obcí s 25093 obyvateľmi**

Hustota obyvateľstva na 1 km² podľa výsledkov sčítania z roku 1919

takmer 60 ľudí na 1km²

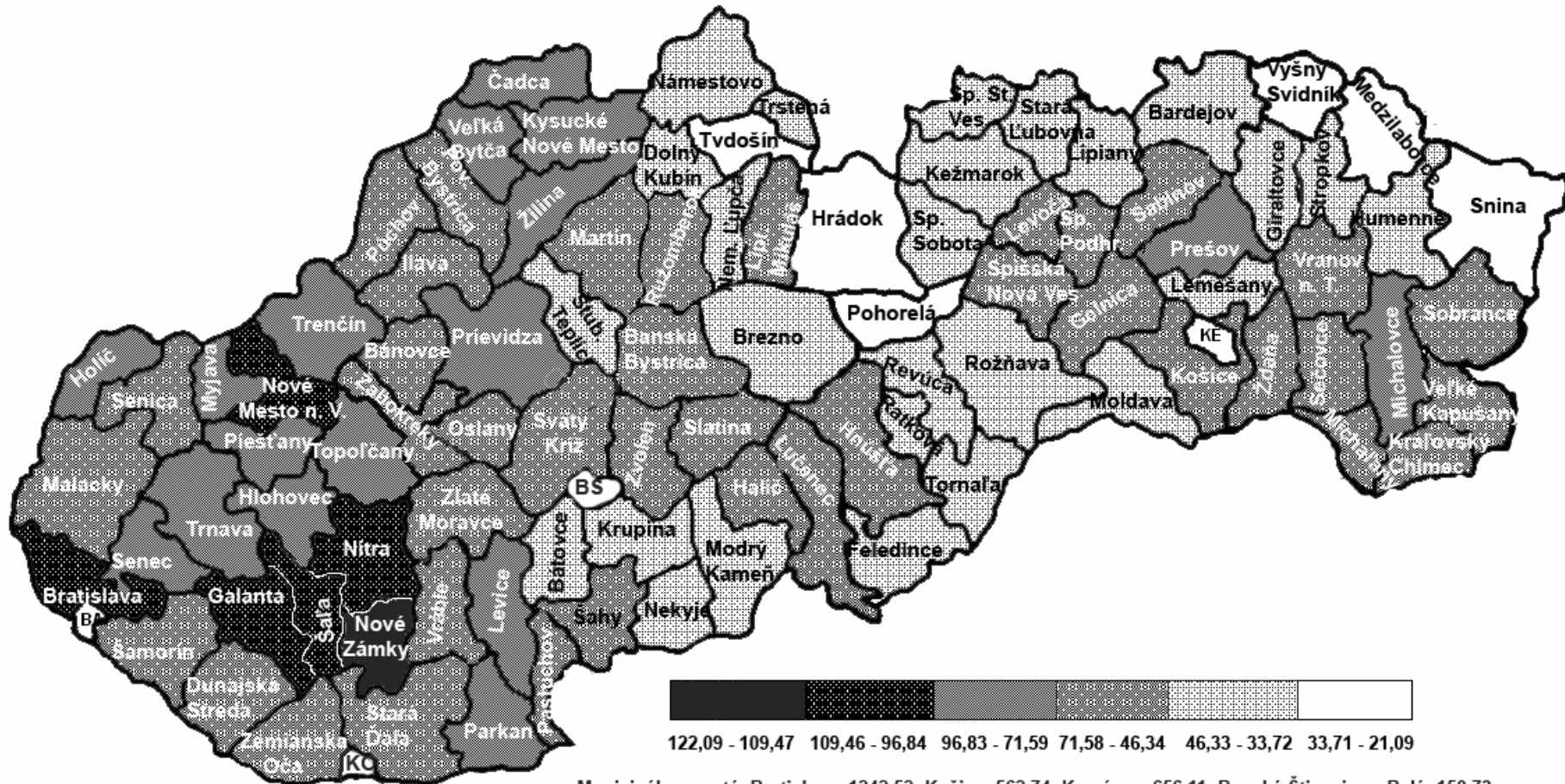
NZ: 123,65 o. na 1km²

L.Hradok: 20,53 o. na 1km²

Municipálne mestá: Bratislava: 1109,33; Košice: 498,15; Komárno: 613,04; Banská Štiavnica a Belá: 162,20

Hustota obyvateľstva na 1 km² podľa výsledkov sčítania z roku 1921

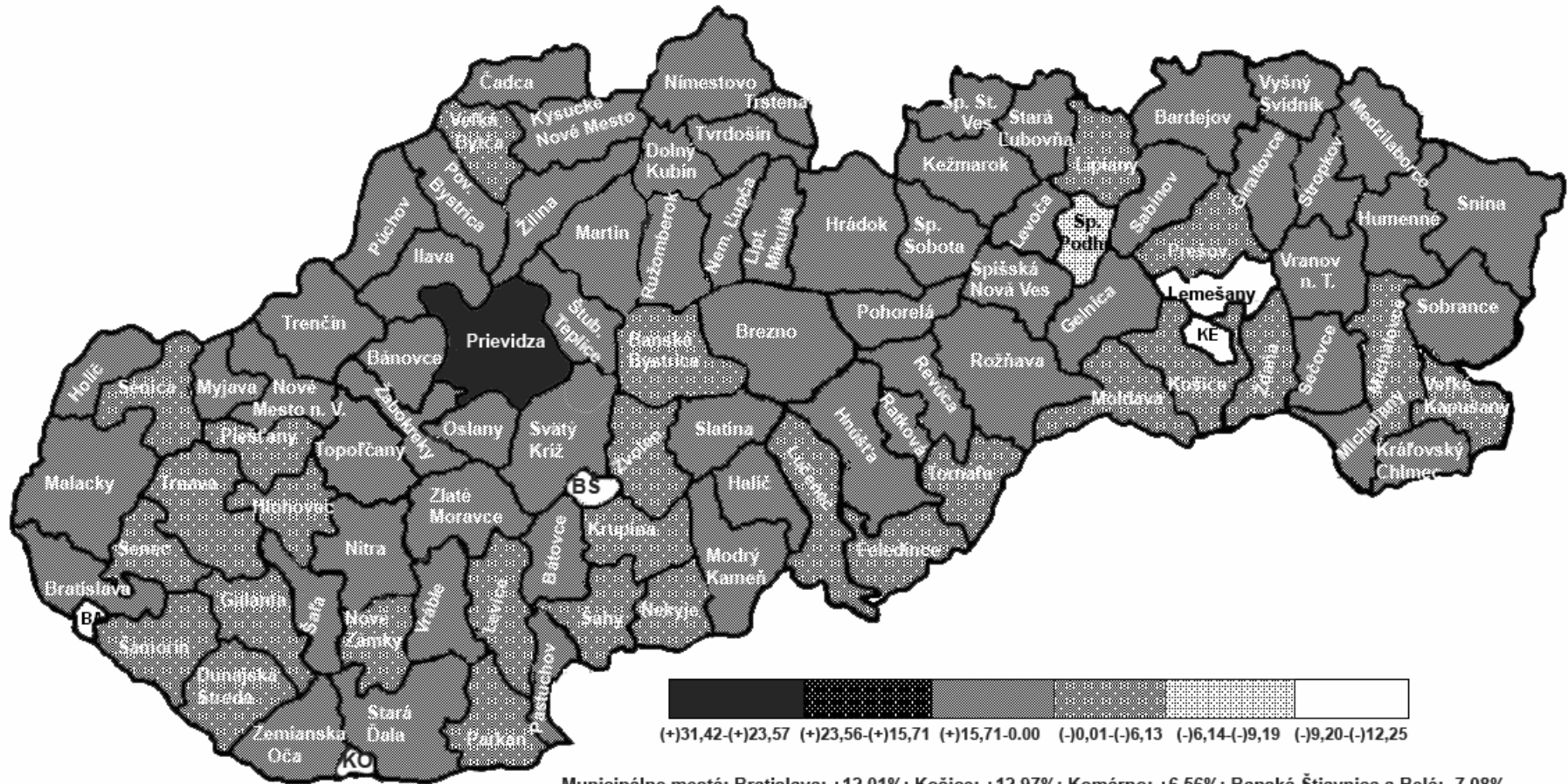
viac ako 61 ľudí na 1km²

NZ: 122,09 o. na 1km²

L.Hrádok: 21,09 o. na 1km²

Prírastok obyvateľstva podľa výsledkov sčítania ľudu v roku 1921 oproti sčítaniu v roku 1919 v %

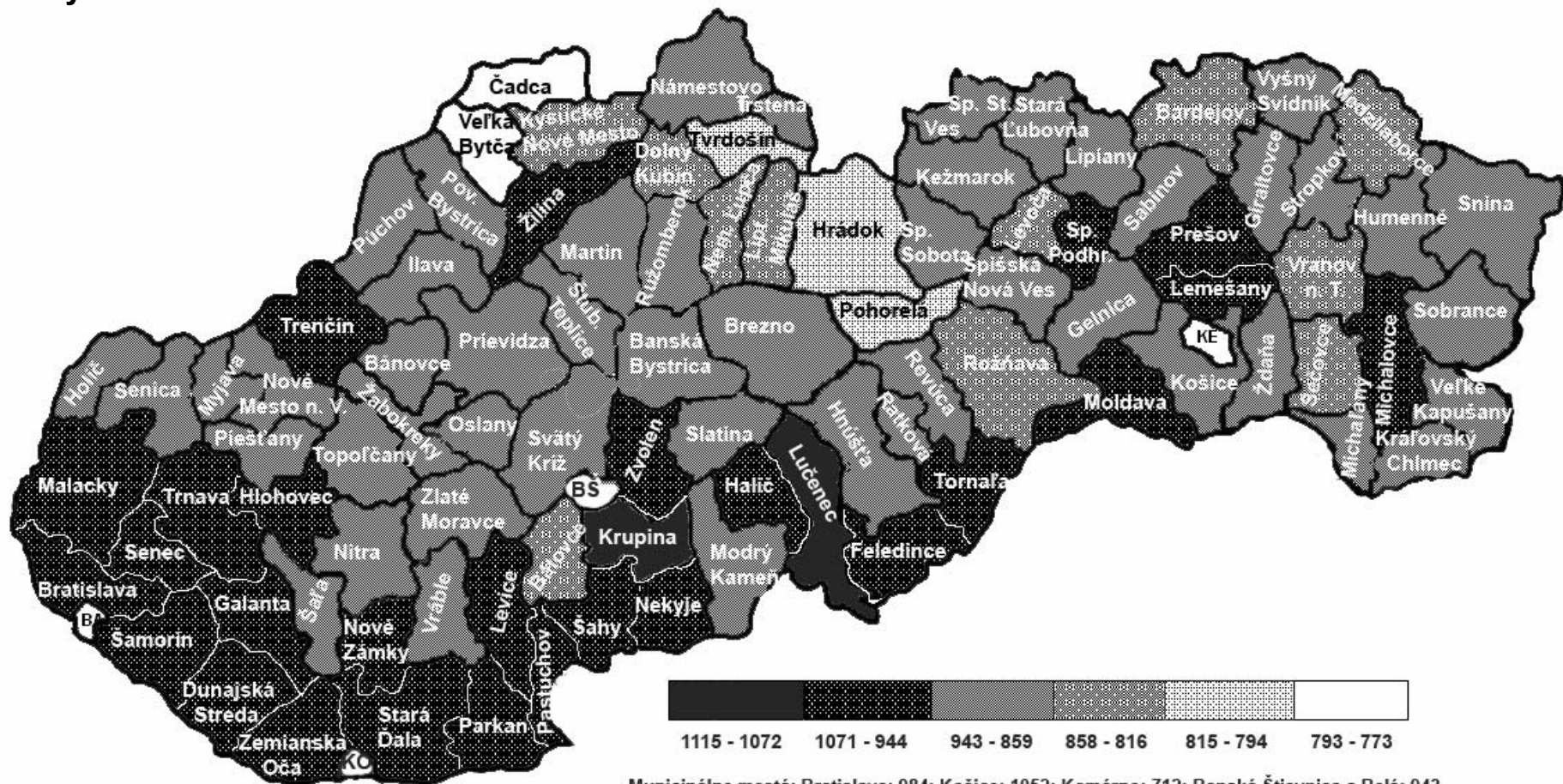
Prievidza: +31,42 o. na 100 o. z r. 1919

Lemešany: -12,25 o. na 100 o. z r. 1919

Pomer pohlaví podľa výsledkov sčítania z roku 1919 (maskulinita)

Krupina: 1115m. na 1000ž.

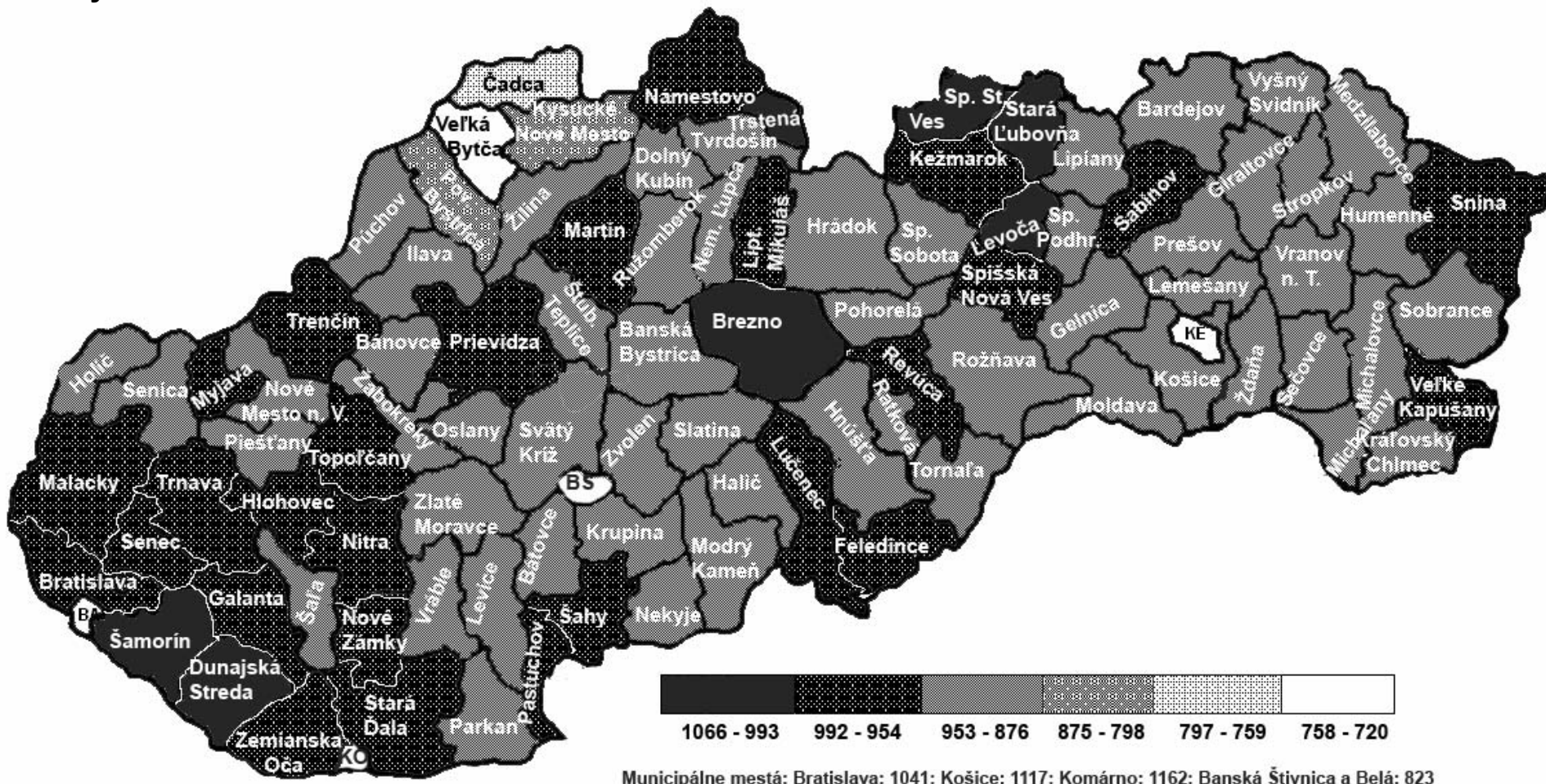
V. Bytča a Čadca: 773m. na 1000ž.

Pomer pohlaví podľa výsledkov sčítania z roku 1921 (maskulinita)

Trstená: 1066m. na 1000ž.

V. Bytča: 720m. na 1000ž.

Základné výsledky predbežného sčítania ľudu z roku 1919

Pohlavie		Spolu	Národnosť									
mužské	ženské		československá		rusínska		maďarská		nemecká		iná	
			abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1422506	1525801	2948307	1962766	66,57	93411	3,17	692831	23,50	143589	4,87	55710	1,89

Porovnanie výsledkov sčítaní ľudu podľa národností na Slovensku v rokoch 1919 a 1921

rok	počet obyvateľov	národnosť				
		československá	rusínska*	maďarská	nemecká	iná
1919	2923214	1954446	81332	689565	143466	54405
1921	3000870	2025003	88970	650597	145844	90456
rozdiel v abs.	+77656	+70557	+7638	- 38968	+2378	+36051
podiel v %						
1919	100	66,86	2,78	23,59	4,91	1,86
1921	100	67,48	2,96	21,68	4,86	3,01

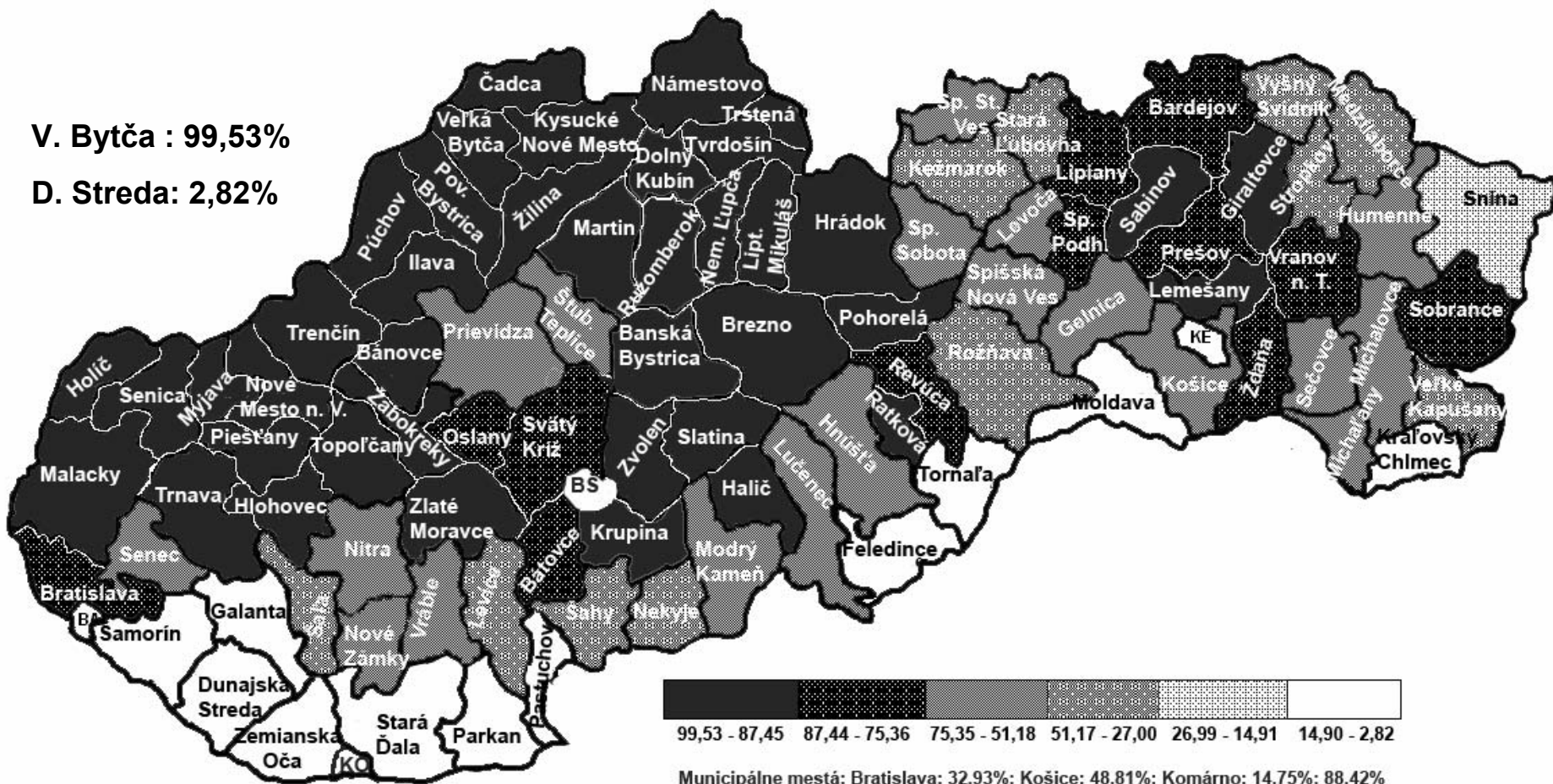
* v roku 1921 započítaná spoločne „veľkoruská, ukrajinská, karpatoruská národnosť“

- za sčítanie z roku 1919 odrátané obyvateľstvo 32 obcí

Podiel prítomných obyvateľov československej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov predbežného sčítania obyvateľov roku 1919 v %

V. Bytča : 99,53%

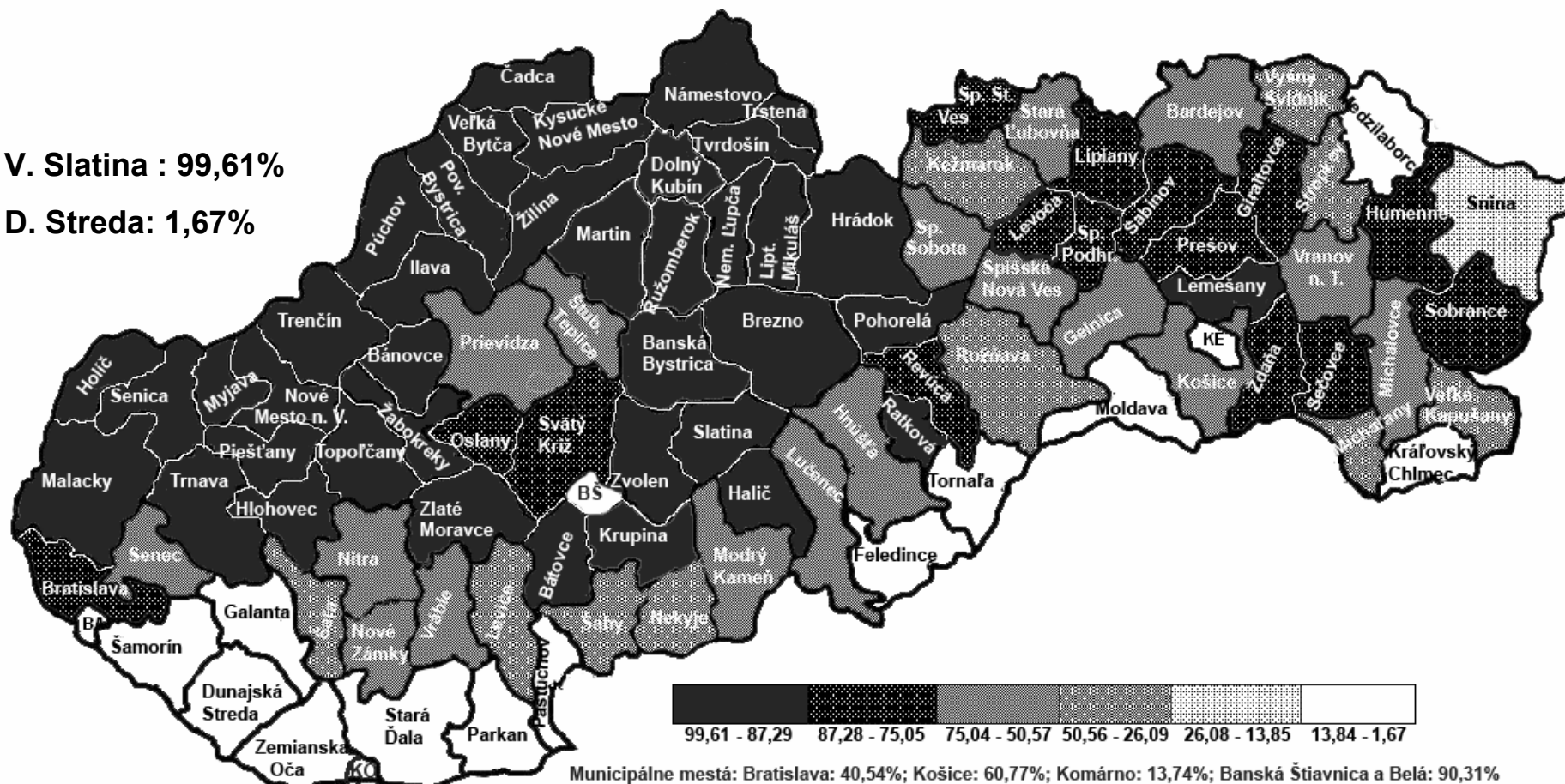
D. Streda: 2,82%

Podiel prítomných obyvateľov československej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľov roku 1921 v %

V. Slatina : 99,61%

D. Streda: 1,67%

Municipálne mestá: Bratislava: 40,54%; Košice: 60,77%; Komárno: 13,74%; Banská Štiavnica a Belá: 90,31%

Podiel prítomných obyvateľov maďarskej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov predbežného sčítania obyvateľov roku 1919 v %

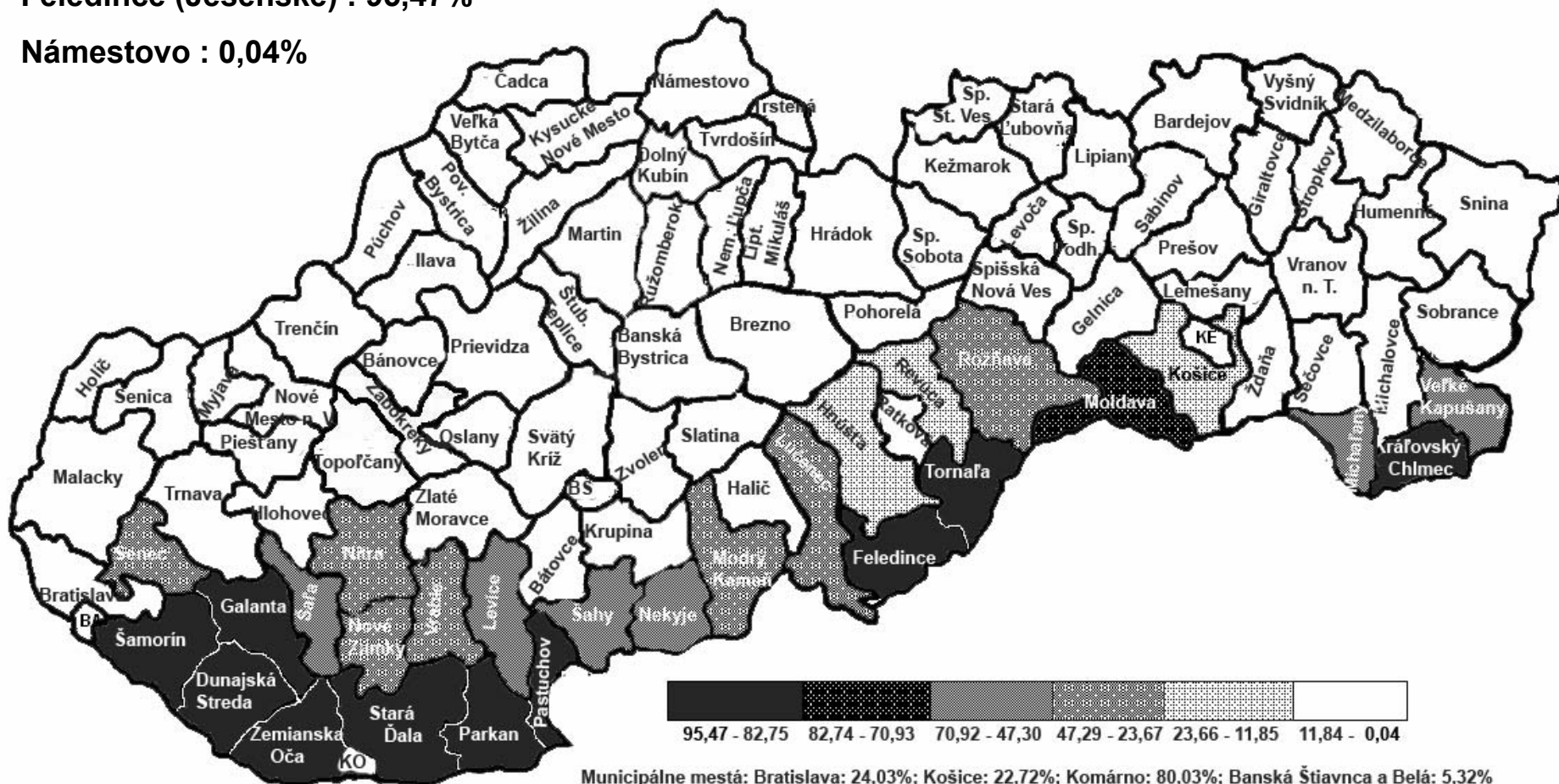
D. Streda : 95,27%
 Námestovo : 0,06%

Podiel prítomných obyvateľov maďarskej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľov roku 1921 v %

Feledince (Jesenské) : 95,47%

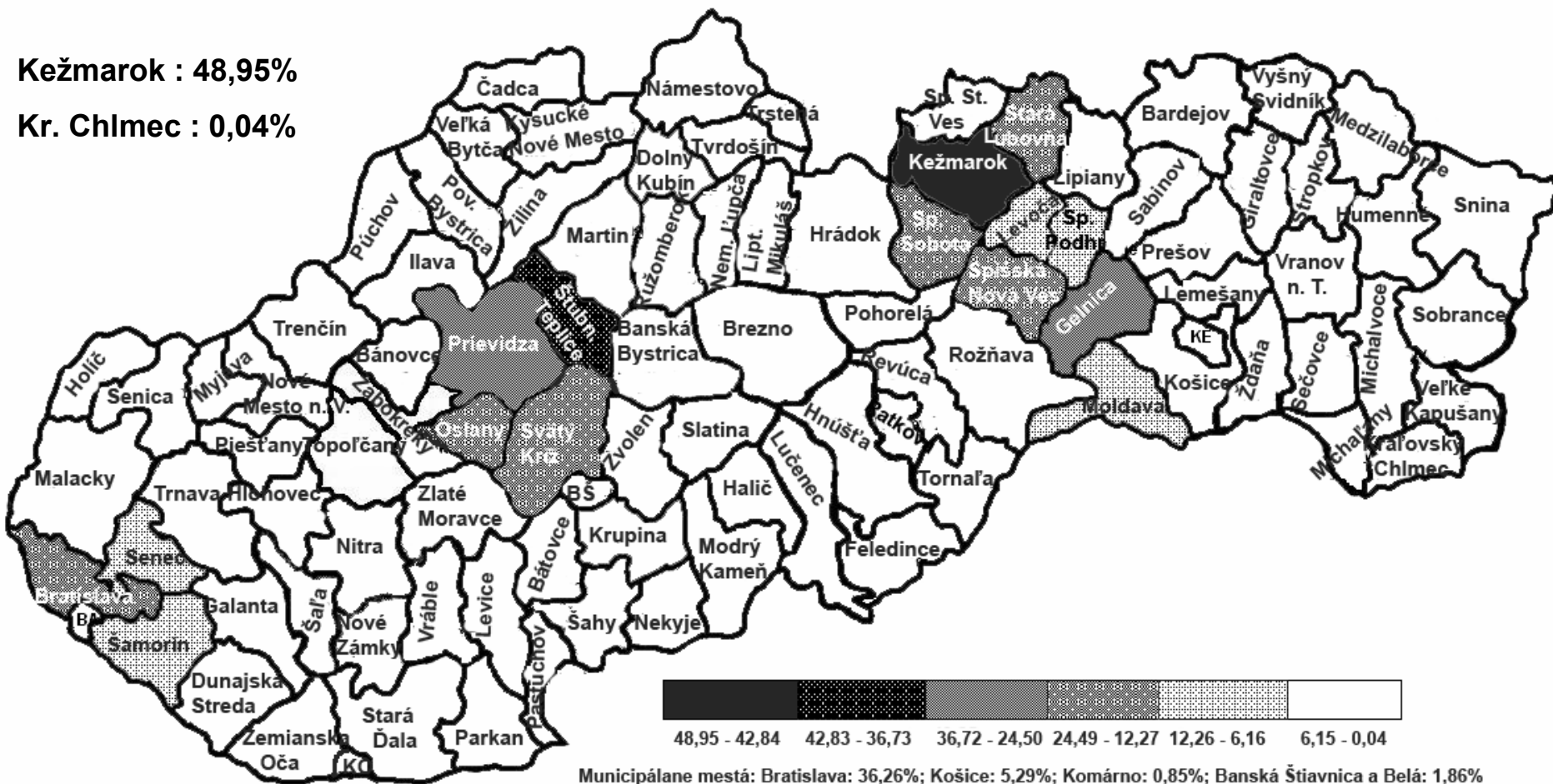
Námestovo : 0,04%

Podiel prítomných obyvateľov nemeckej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov predbežného sčítania obyvateľov roku 1919 v %

Kežmarok : 48,95%

Kr. Chlmec : 0,04%

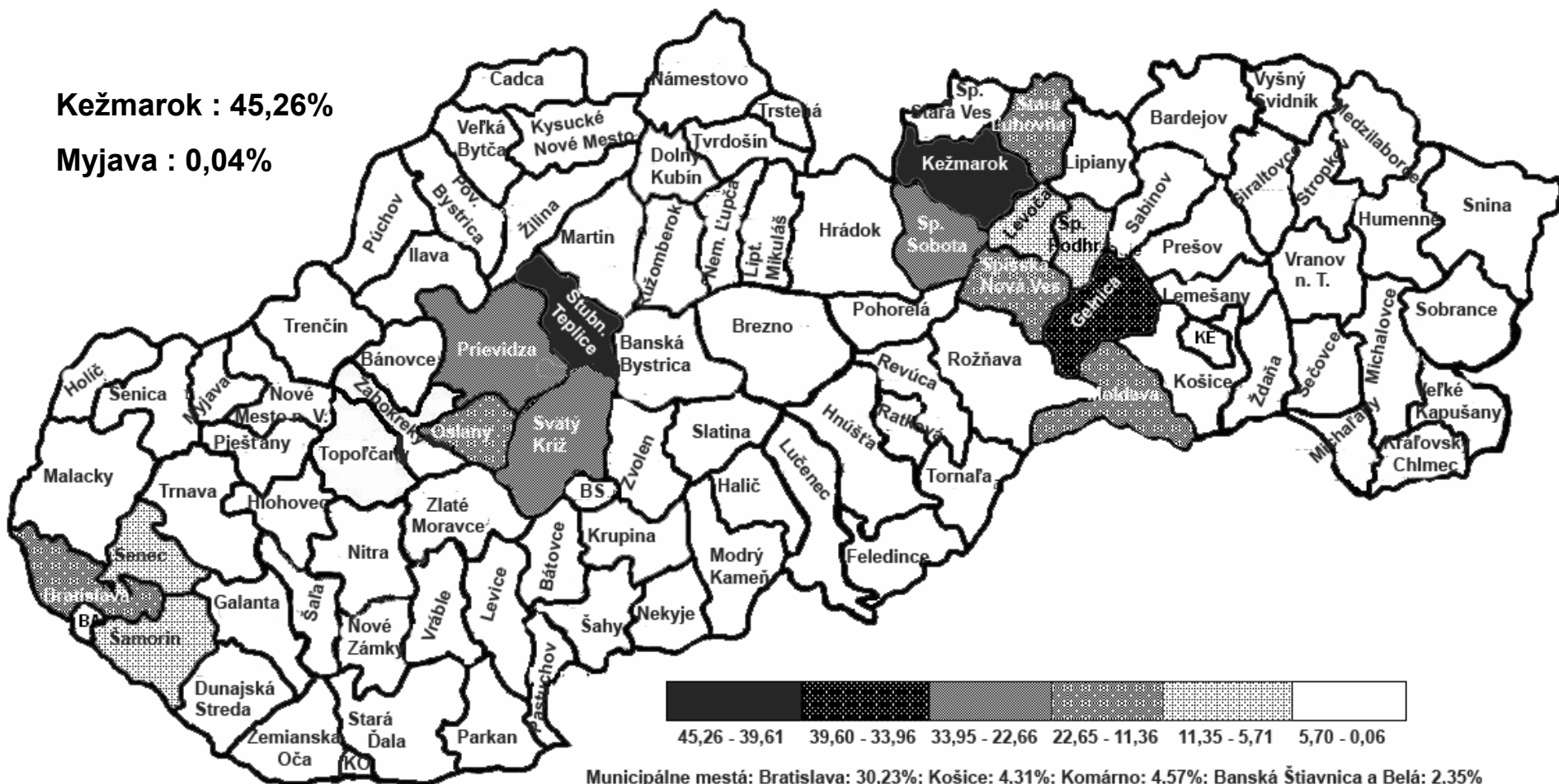

Municipálne mestá: Bratislava: 36,26%; Košice: 5,29%; Komárno: 0,85%; Banská Štiavnica a Belá: 1,86%

Podiel prítomných obyvateľov nemeckej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľov roku 1921 v %

Kežmarok : 45,26%

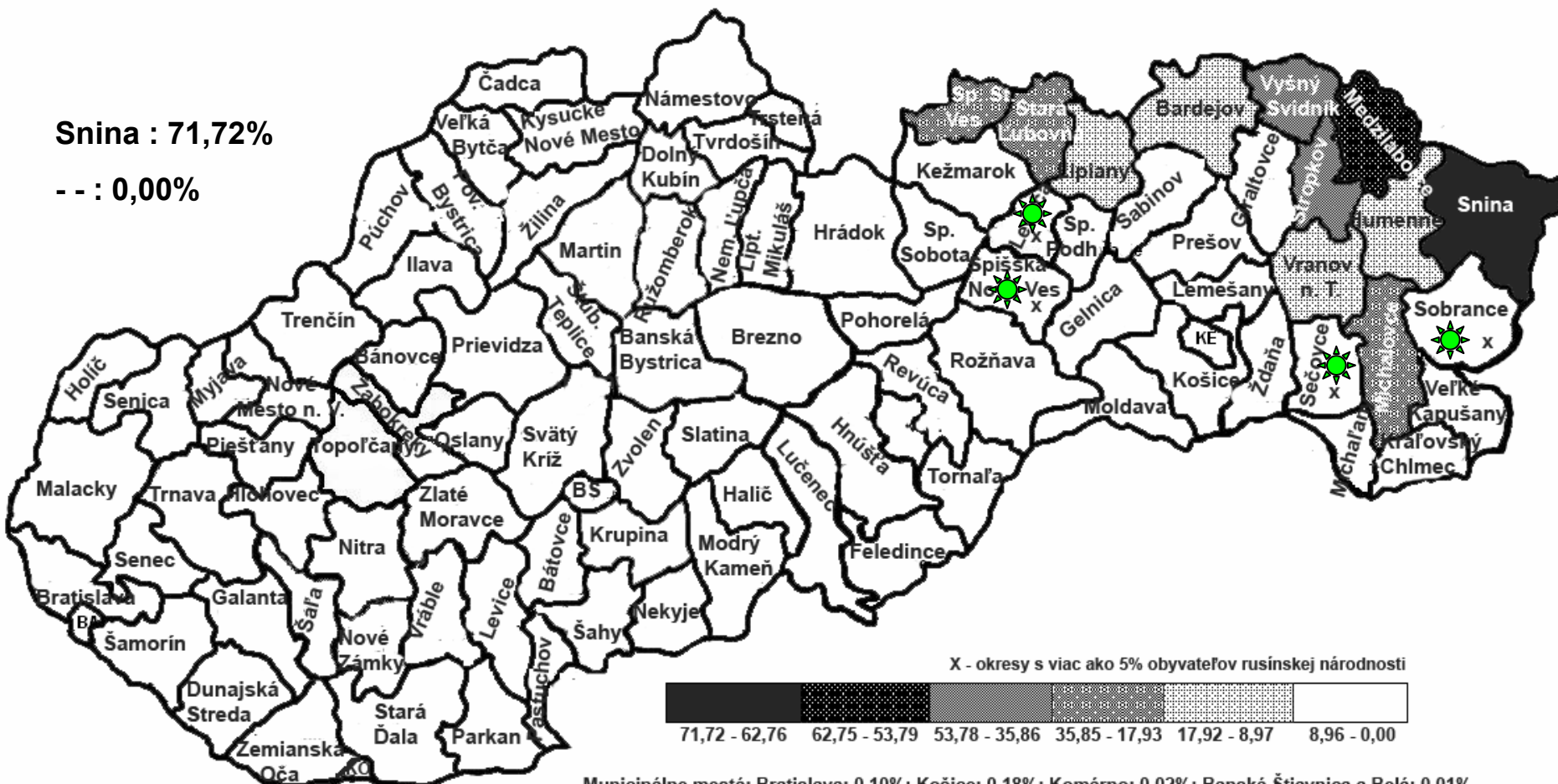
Myjava : 0,04%

Podiel obyvateľov rusínskej národnosti v jednotlivých okresoch podľa predbežného sčítania obyvateľov v roku 1919 v %

Snina : 71,72%

-- : 0,00%

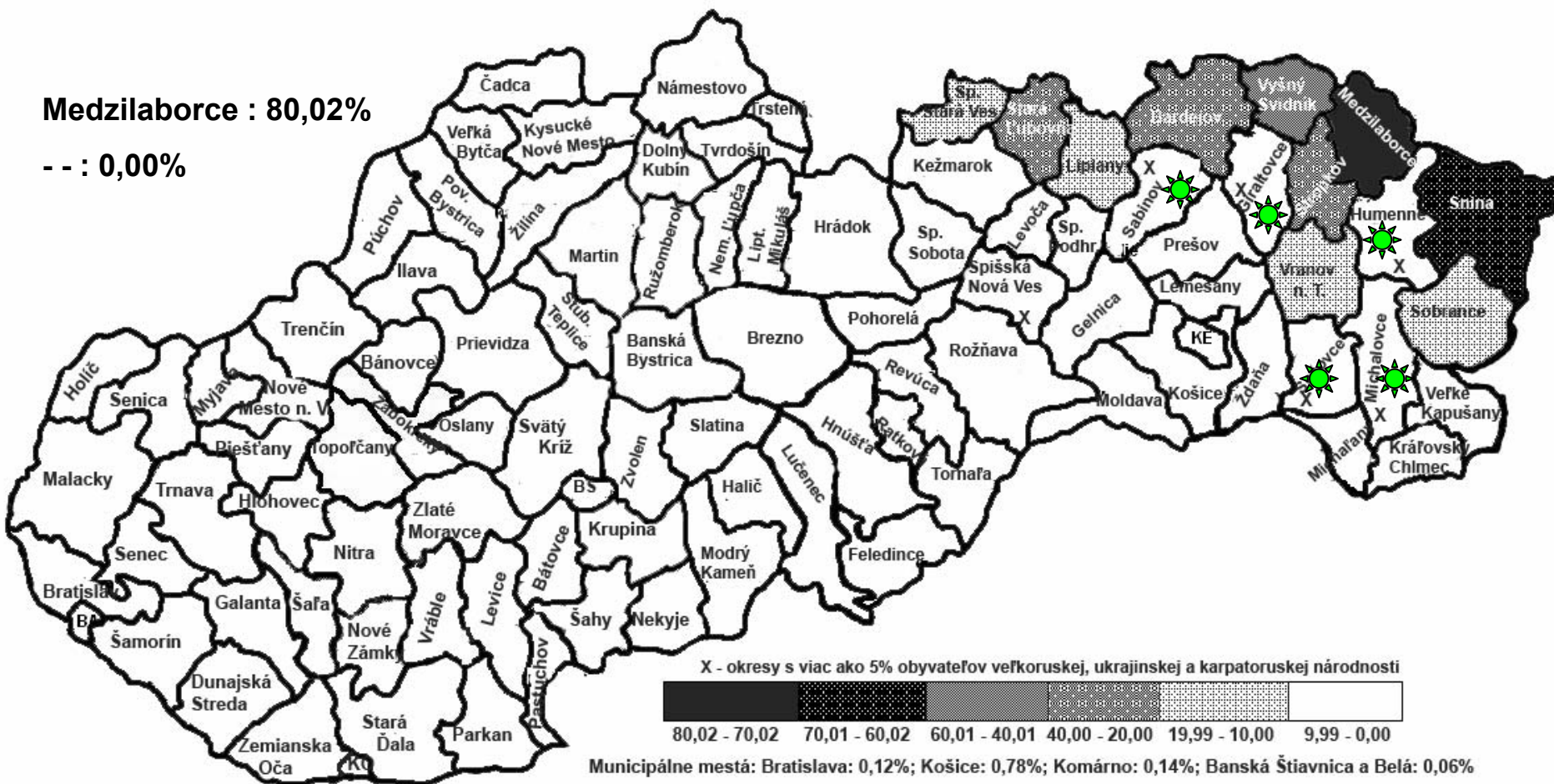
X - okresy s viac ako 5% obyvateľov rusínskej národnosti

Municipálne mestá: Bratislava: 0,10%; Košice: 0,18%; Komárno: 0,02%; Banská Štiavnica a Belá: 0,01%

Podiel obyvateľstva veľkoruskej, ukrajinskej a karpatoruskej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania ľudu roku 1921 v %

Medzilaborce : 80,02%

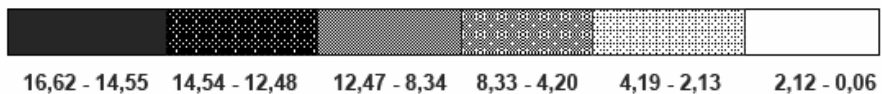
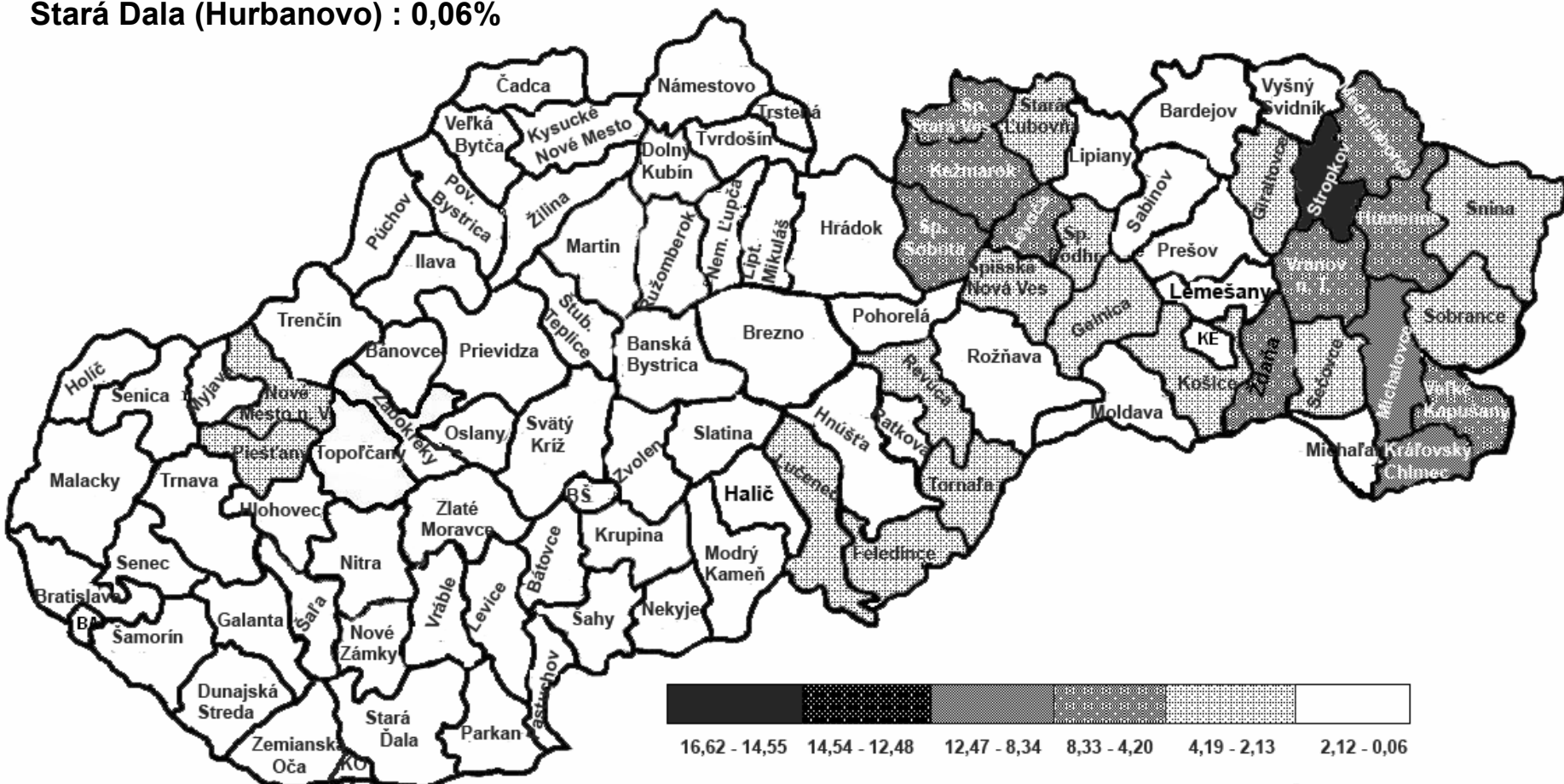
-- : 0,00%

Podiel obyvateľstva tzv. inej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľstva v roku 1919 v %

Stropkov : 16,62%

Stará Ďala (Hurbanovo) : 0,06%

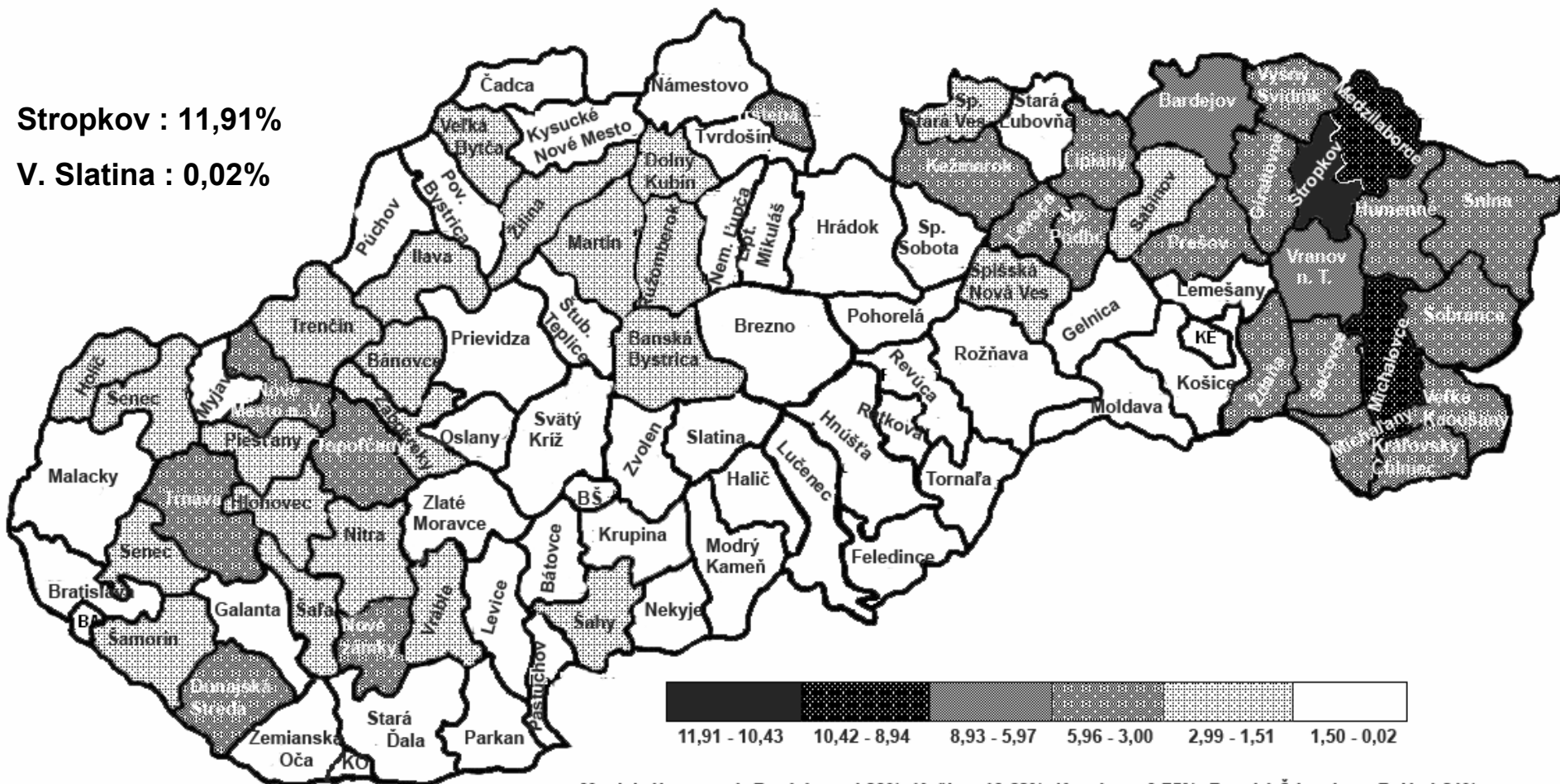

Municipálne mestá: Bratislava: 1,72%; Košice: 7,29%; Komárno: 0,59%; Banská Štiavnica a Belá: 0,15%

Podiel obyvateľstva židovskej národnosti v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania ľudu z roku 1921 v %

Stropkov : 11,91%

V. Slatina : 0,02%

Municipálne mestá: Bratislava: 4,39%; Košice: 10,63%; Komárno: 0,75%; Banská Štiavnica a Belá: 1,81%

Porovnanie konfesionalnej štruktúry obyvateľstva na Slovensku podľa celkových výsledkov predbežného sčítania ľudu z roku 1919, podľa prepočítaných na územie z roku 1921 a podľa sčítania ľudu z roku 1921

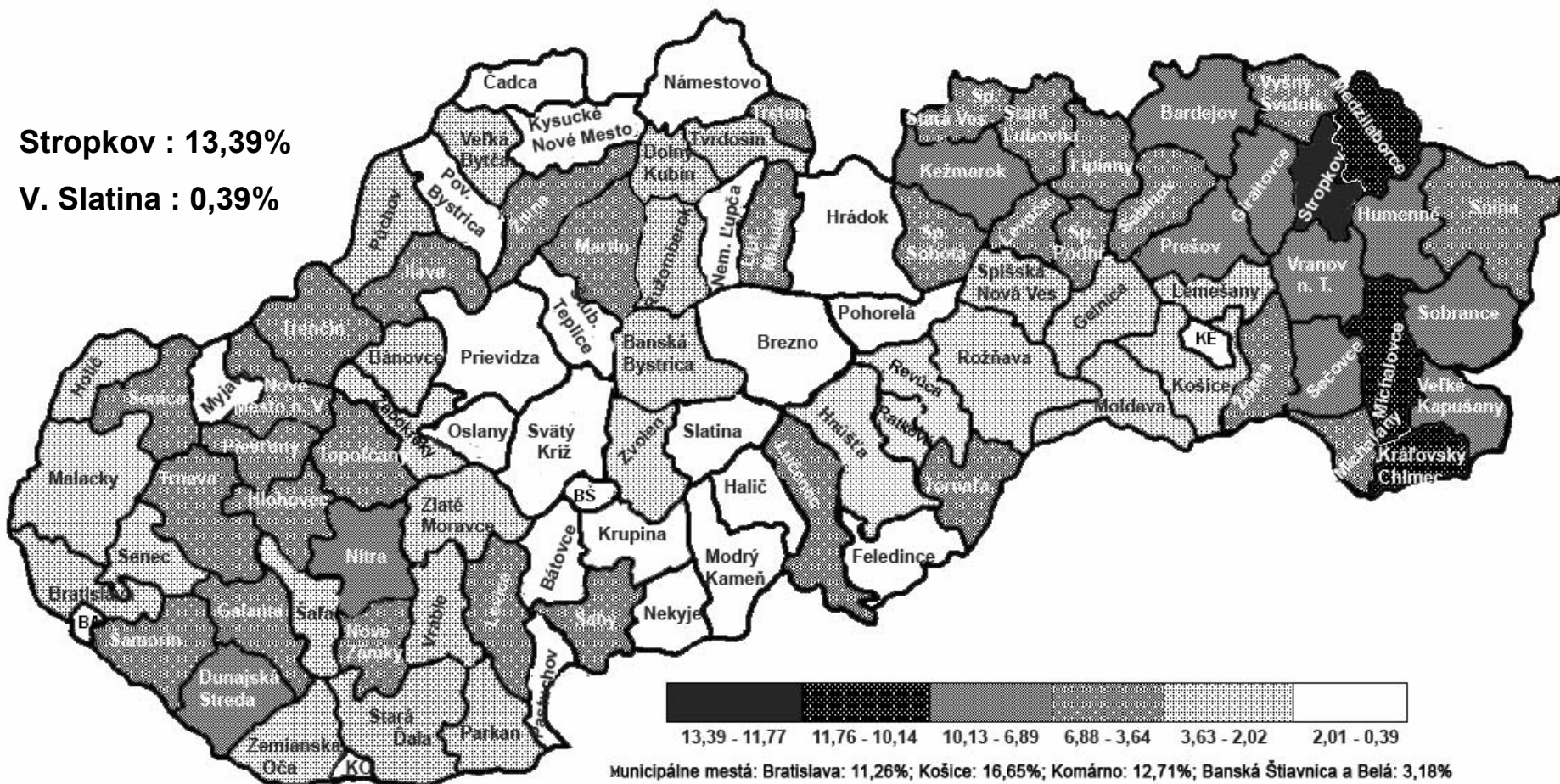
rok	rímskokatolícke	gréckokatolícke	ev. augsburské	ev. reformované	židovské	iné
1919*	2088751	203255	369414	143807	139134	3946
1919	2083997	186510	369338	142840	136607	3922
1921	2128205	193735	382428	144549	135918	15945
podiel v %						
1919*	70,85	6,89	12,53	4,88	4,72	0,13
1919	71,29	6,38	12,63	4,89	4,67	0,13
1921	70,92	6,46	12,75	4,82	4,53	0,53

* výsledky publikované za územie Slovenska v roku 1919, vrátane 32 podkarpatskoruských obcí

Podiel obyvateľstva židovského vierovyznania v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľstva v roku 1919 v %

Stropkov : 13,39%

V. Slatina : 0,39%

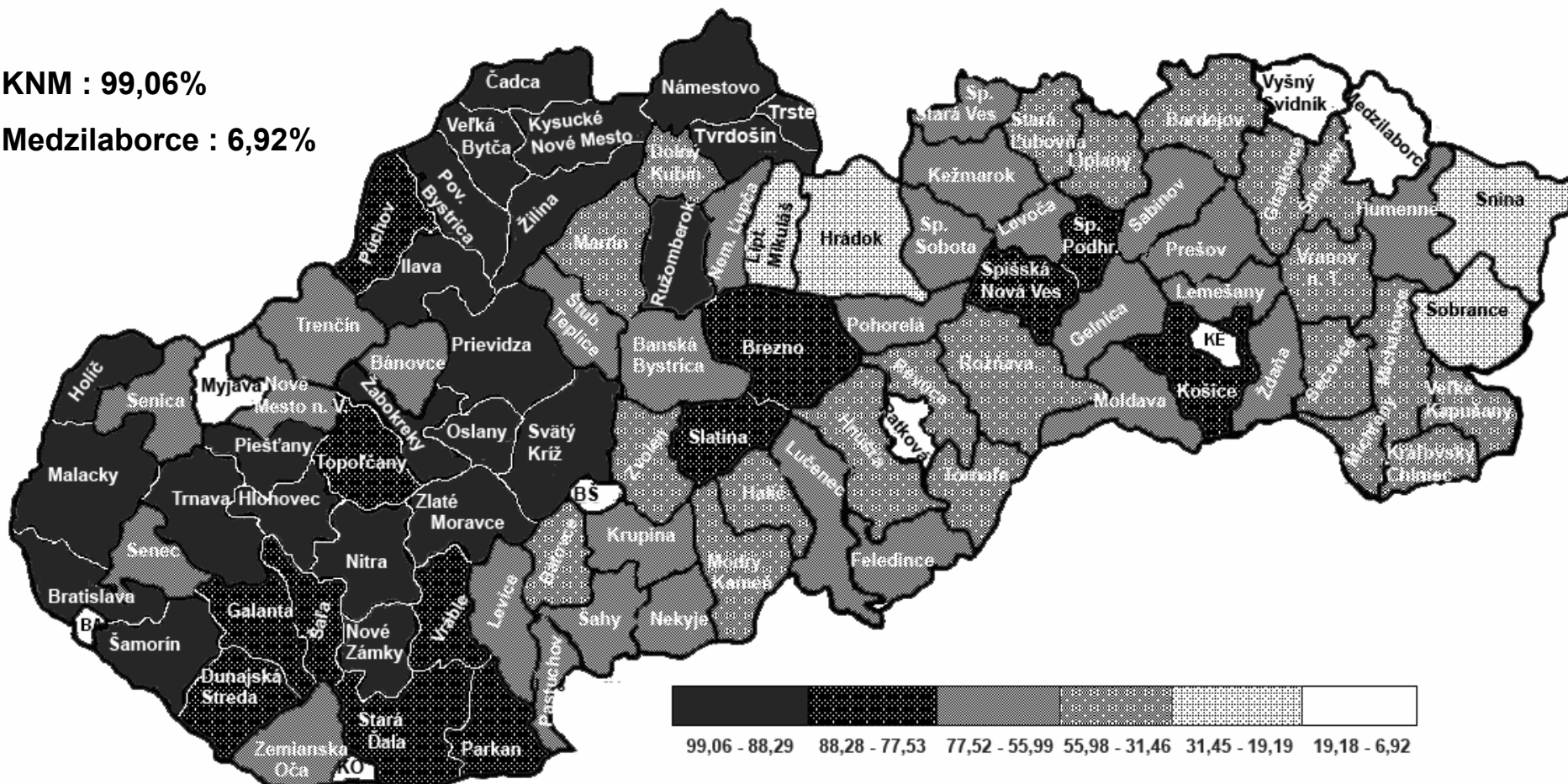

municipálne mestá: Bratislava: 11,26%; Košice: 16,65%; Komárno: 12,71%; Banská Štiavnica a Belá: 3,18%

Podiel obyvateľov rímskokatolíckeho vierovyznania v jednotlivých okresoch podľa sčítania obyvateľstva z roku 1919 v %

KNM : 99,06%

Medzilaborce : 6,92%

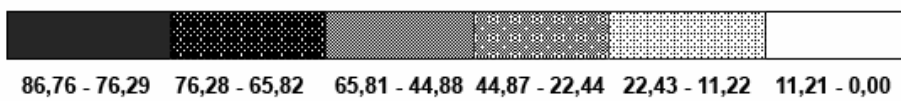
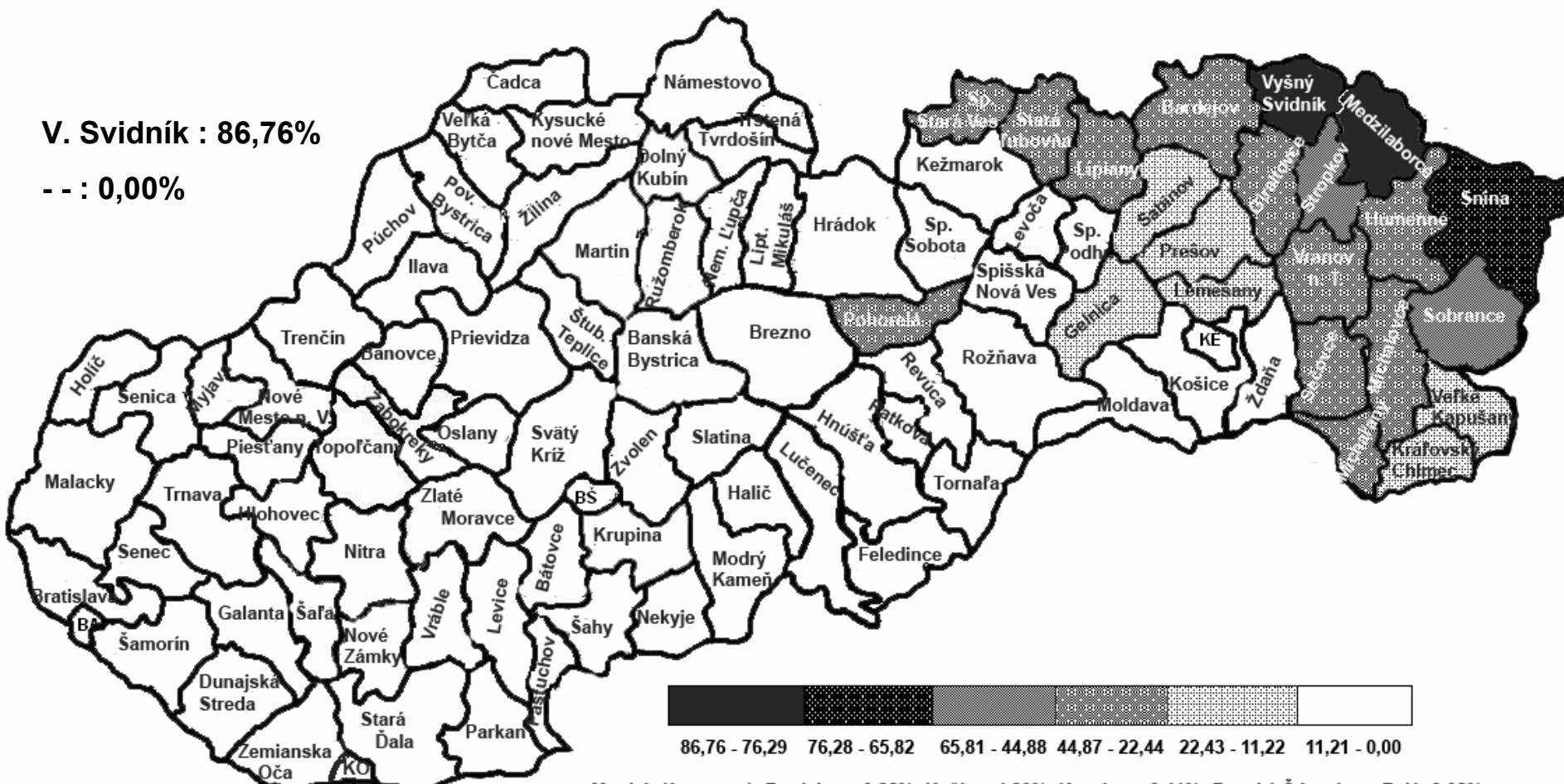

Municipálne mestá: Bratislava: 76,50%; Košice: 68,54%; Komárno: 62,31%; Banská Štiavnica a Belá: 84,43%

Podiel obyvateľov gréckokatolíckeho vierovyznania v jednotlivých okresoch podľa sčítania obyvateľstva z roku 1919 v %

V. Svidník : 86,76%

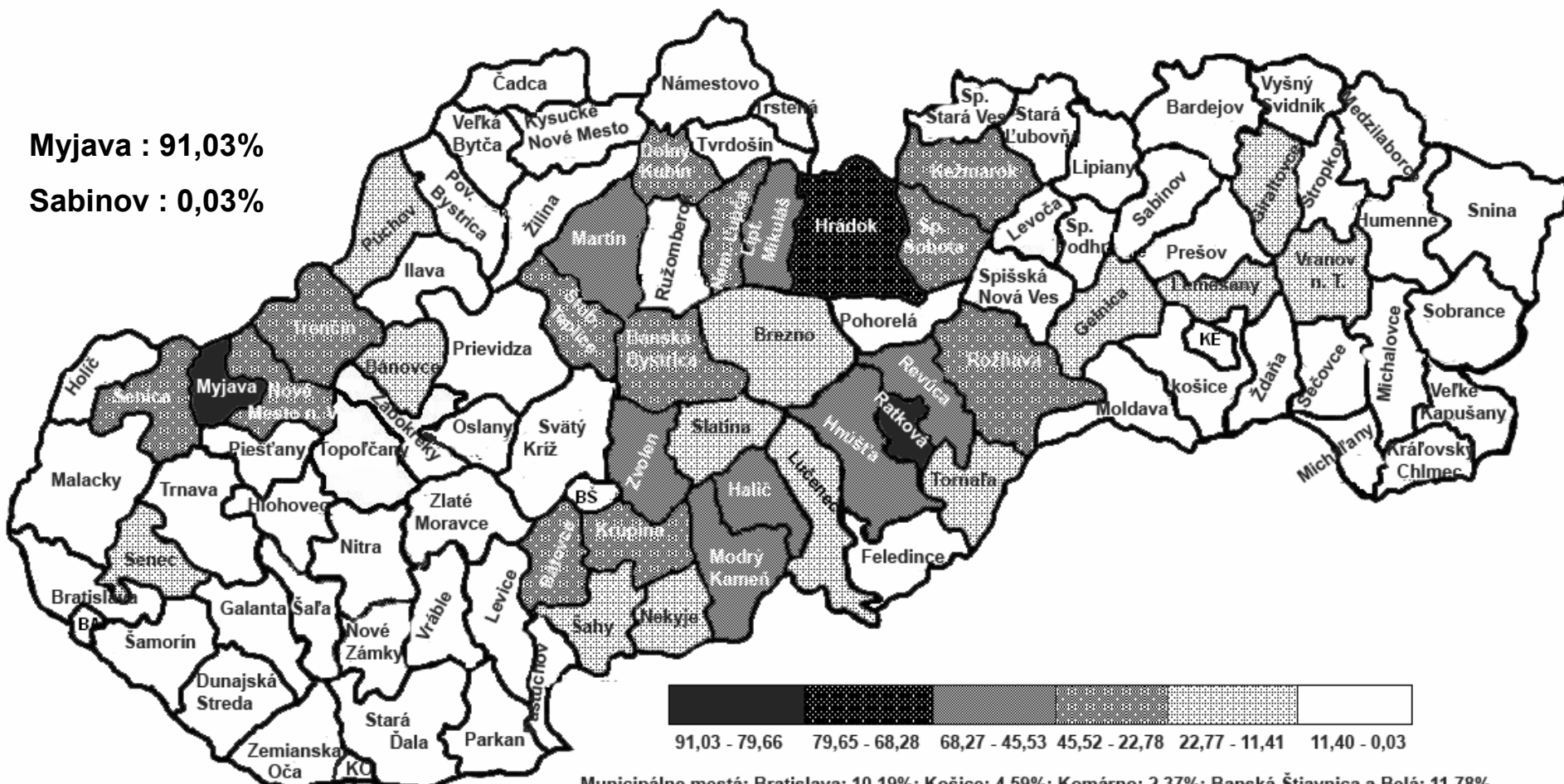
-- : 0,00%

Municipálne mestá: Bratislava: 0,28%; Košice: 4,80%; Komárno: 0,41%; Banská Štiavnica a Belá: 0,08%

Podiel obyvateľov evanjelického – augsburského vierovyznania v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľstva v roku 1919 v %

Myjava : 91,03%
 Sabinov : 0,03%

Municipálne mestá: Bratislava: 10,19%; Košice: 4,59%; Komárno: 2,37%; Banská Štiavnica a Belá: 11,78%

Podiel obyvateľov evanjelickej – reformovanej cirkvi v jednotlivých okresoch podľa výsledkov sčítania obyvateľstva z roku 1919 v%

Kr. Chlmec : 36,32%

-- : 0,00%

Municipálne mestá: Bratislava: 1,44%; Košice: 4,72%; Komárno: 21,71%; Banská Štiavnica a Belá: 0,41%

Retrospektívny prepočet národnostného zloženia sčítaného územia v rokoch 1880 – 1919

Rok	Počet obyvateľov	Národnosť*				
		československá	rusínska	maďarská	nemecká	iná
1880	2474221	60,69	3,60	22,37	9,11	4,23
1890	2606655	61,52	3,70	24,77	8,98	1,03
1900	2816912	60,51	3,52	27,12	7,65	1,20
1910	2952781	57,22	3,77	30,54	6,74	1,73
1919	2948307	66,57	3,17	23,50	4,87	1,89

* v rokoch 1880 – 1910 materinská reč

Záver

- prvé sčítanie obyvateľstva Slovenska po vzniku ČSR
 - poskytlo skúsenosti k riadnemu celorepublikovému sčítaniu v roku 1921
 - Výnimočnosť sčítania: iný pohľad na obyvateľstvo Slovenska voľbou rozdielneho obdobia sčítania – staršie a nasledujúce mimo poľnohospodárskej sezóny
 - Publikované výsledky: *Soznam miest* poskytuje základné údaje o sídelných jednotkách a ich administratívnom začlenení – je vhodný na identifikáciu sídiel
-
- ďalší archívny výskum - a. fondy notárskych a slúžnovských a župných úradov
 - otázky dopadu 1. svetovej vojny na obyvateľstvo, doba zavedenia maďarčiny do verejného života obcí, príp. ďalšie nepublikované údaje

Ďakujem za pozornosť...